

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 50 (5054) 27 снежня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

У пошуках
разняволенасці
стар. 4

Акцёр,
муж, бацька
стар. 13

Чаканне сустрэч,
жаданне прыгод
стар. 14

Рыгор БАРАДУЛІН

У ноч калядную збяры
Усіх здарожаных, халодных,
Усіх забытых і галодных,
І раздары свае дары.
Усё, што даў табе Гасподзь,
Каб ты апошнім
Мог дзяліцца.
Бо ўдачы гладкая цяліца
Пасецца, каб аддаць стокроць.
Прасі на кут сваіх Дзядоў
Абнашчыцца куццёю поснай,
Каб не шукаць гадзінай познай
У небе памяці слядоў.
Як вогнішча, разварушы
Тугу,
Што пазірае нема.
І ціха вока Бэтлеема
Узыхдзе ў поцемках душы.

Фота Кастуся Дробіва.

ISSN 0024-4686

акцэнтны тыдні

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў віншаванне хрысціянам Беларусі, якія святкуюць Нараджэнне Хрыстова 25 снежня. Прэзідэнт адзначыў, што хрысціянства змяніла гісторыю і культуру ўсяго чалавецтва, аказала вялікі ўплыў на фарміраванне духоўных арыенціраў — сацыяльнай справядлівасці, узаемнай падтрымкі і міласэрнасці. «Абапіраючыся на традыцыйныя маральныя каштоўнасці, разам з верай мы перадаём нашчадкам самае галоўнае: любоў да роднай зямлі, мудрасць і вопыт папярэдніх пакаленняў, што дапамагае ствараць будучыню на прынцыпах міру, павагі і добрасуседства, такіх запатрабаваных на сучасным этапе развіцця грамадства», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка жадае ўсім здароўя, шчасця і поспехаў ва ўсіх добрых пачыненнях. «Няхай гэтак светлае свята напоўніць вашы дамы цеплынёй узаема разумення і дабрабытам», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы.

Пасланне. Старшыня Канферэнцыі каталіцкіх біскупаў у Беларусі Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч перад святамі Жога Нараджэння накіраваў сваё традыцыйнае пасланне да духавенства, вернікаў і ўсіх суайчыннікаў. «У сучасным свеце абарона праўды і барацьба за хрысціянскія каштоўнасці патрабуе надзвычайнага гераізму. Дзякуй Богу, у нас скончыўся час ганенняў на веру. Аднак наступае час ганенняў “у белых пальчатках”. Дэмакратычным спосабам прымаюцца нягодныя з Божым правам законы, вера спіхваецца на перыферыю жыцця і высмейваецца, адбываюцца акты блузнерства, прафанацыі і знішчэння рэлігійных сімвалаў. Чыніцца ўсё гэта найчасцей на падставе правоў чалавека на абсалютную свабоду і талерантнасць без маральнай адказнасці... Праз служэнне Касцёла Хрыстус прыходзіць да нас, таксама як 20 стагоддзяў таму прыйшоў у Бэтлеэме. Ён нічога не адбірае, а толькі ўзбагачае духам мудрасці і любові, міласэрнасці і трываласці, а таксама адорвае супакоем, радасцю, шчасцем і новай надзеяй», — гаворыцца ў пасланні.

Конкурсы. У Беларусі аб’яўлены конкурс літаратурнай творчасці студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў «Аўтограф-2020». Праект, прысвечаны 75-й гадавіне Вялікай Перамогі і Году малой радзімы, пройдзе са студзеня па лістапад 2020 года, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Тэматыка работ творчага спаборніцтва: «Трылогія малой радзімы: існасць», «Код гісторыі: равеснік, подзвіг, перамога», «Сваімі словамі: нарысы пра будучыню». Конкурс праводзіцца ў два этапы. Работы (друкаваны экзэмпляр і электронная версія на CD) да 30 верасня неабходна адправіць на адрас Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі з пазнакай «Аўтограф». Затым рэспубліканскае журы вызначыць пераможцаў (I месца) і прызёраў (II і III месцы) у кожнай намінацыі: «паэзія», «проза», «публіцыстыка», «фантастыка (творы праявілі і паэтычнага жанра)». Узнагароджанне пераможцаў і прызёраў адбудзецца ў лістападзе падчас рэспубліканскага моладзевага форуму.

Спадчына. Нацыянальны банк Беларусі з 23 снежня выпускае ў абарачэнне памятных манеты серыі «Архітэктурная спадчына Беларусі», паведамляе БелТА са спасылкай на ўпраўленне інфармацыі і грамадскіх сувязей Нацбанка. Архітэктурную серыю працягваюць манеты «Брэсцкая крэпасць», «Палацава-паркавы ансамбль. Жылічы», «Свята-Раства-Багародзіцкая царква. Мураванка», «Петрапаўлаўскі сабор. Гомель», «Спаса-Праабражэнская царква. Полацк», «Траецкае прадмесце. Мінск». Грошы выпушчаны наміналам 2 рублі тыражом 25 тысяч штук кожнага наймення.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Канцэрт ад юных лаўрэатаў

Імпрэза з удзелам уладальнікаў Гран-пры гарадскога конкурсу чытальнікаў паэзіі адбылася ў публічнай бібліятэцы № 1 імя Л. М. Талстога. Гэты штогодні конкурс праводзіць сталічнае аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Юныя ўдзельнікі свята, вучні 1—4 класаў, не толькі чыталі вершы класікаў і сучасных аўтараў, але і выконвалі музычныя творы. Усе яны — прадстаўнікі розных школ і гімназій г. Мінска і артысты Мінскага гарадскога тэатра паэзіі. Арганізавала і правяла імпрэзу супрацоўнік МГА СПБ, мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі Вольга Багушыньска.

Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхась Пазнякоў уручыў юным чытальнікам — удзельнікам Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар» — падзякі ад дырэкцыі фестывалю і асацыяцыі «БелБрэнд», а таксама навагоднія падарункі ад Тэатра паэзіі.

Павел КУЗЬМІЧ

надзённае

Кнігарня: без бар’ераў

Пашырэнне асартыменту кніг беларускіх выдавецтваў, удасканалванне работы інтэрнэт-магазінаў, распрацоўка і ўкараненне праграмы ляльнасці для пакупнікоў, аптымізацыя рэжыму работы крам — асноўныя планы «Белкнігі» на найбліжэйшы час. Пра іншыя задумкі і напрацоўкі раскажаў дырэктар кніжнай сеткі Аляксандр Вашкевіч падчас прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

У наступным годзе «Белкнізе» спадзяецца 75 гадоў. Цяпер гэта 101 гандлёвы аб’ект, у тым ліку 88 кніжных крам і сетка павільёнаў і кіёскаў ва ўсіх абласцях краіны. За 2018—2019 гг. адкрыта 8 кнігарняў, многія мадэрнізаваны, напрыклад, дом кнігі «Светач» і крама «Эрудыт» у Мінску. У наступным годзе прадпрыемства плануе павялічыць сваю сетку. Мяркуюцца таксама пазтапнае стварэнне безбар’ернага асяроддзя на 48 гандлёвых аб’ектах.

— «Белкніга» прадстаўляе дзяржаўны сектар кніжнага гандлю, — раскажаў Аляксандр Вашкевіч. — Наша дзейнасць грунтуецца па трох асноўных кірунках: гандаль праз стацыянарныя крамы, інтэрнэт-гандаль і аптовы гандаль. Два апошнія пакулы набіраюць абароты. Вялікую ўвагу ўдзяляем працы з дзяржаўнымі выдавецтвамі. Сваю асаблівую імпульс да гэтага — аднаўленне работы так званых апорных пунктаў.

Напрыклад, у «Мастацкай літаратуры» ёсць некалькі базовых кнігарняў, сярод якіх — «Кнігарня пісьменніка» ў Мінску, дзе цяпер ідзе мадэрнізацыя. Адкрыццё плануецца напярэдадні Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Сапраўды, гэта адно са знакавых месцаў, дзе заўсёды можна было знайсці навінкі, сустрэцца з пісьменнікамі. Прадстаўнікі выдавецтва ўжо плануецца правядзенне сустрэч і аўтограф-сесій з аўтарамі.

Адзін з найважнейшых напрамкаў работы «Белкнігі» з выданнямі — штоквартальная падрыхтоўка рэйтынгаў продажу. Гэта кнігі агульнага рэйтынга, кнігі, выданыя ў Беларусі, і творы на беларускай мове. Так, за апошнія два гады самымі прадаванымі сталі «Дзікае паляванне карала Стаха» Уладзіміра Караткевіча («Папуры»), «Дзіцячы атлас Беларусі» («Мастацкая літаратура»), фотальбом «Беларусь замкавая» («Паліграфкамбінат імя Я. Коласа»).

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

праекты

Паміж навучальным і вытворчым

На журфаку БДУ ўпершыню прайшоў Тыдзень культуры

Праграма складалася з серыі тэматычных мерапрыемстваў, прысвечаных беларускай літаратуры, журналістыцы, крытыцы, а таксама сучаснаму айчынныму кінематографу, тэатральному мастацтву і літаратурнаму менеджменту.

— У нас з Выдавецкім домам «Звязда» ёсць кластар, які дазваляе захоўваць цесныя сувязі паміж навучальным і вытворчым працэсам, — распавяла загадчык кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ Людміла Саянкова. — Дзякуючы гэтаму студэнты могуць далучацца да сваёй прафесіі напрамую і як мага раней. Студэнтам, як правіла, прапануецца шмат мерапрыемстваў. Але адна справа забяўляць, іншая — захапляць і далучаць да каштоўнасцяў. Таму мы і вырашылі разам з Выдавецкім домам «Звязда» правесці такі Тыдзень культуры, сутнасць якога заключаецца ў папулярнасці сферы мастацтва.

Кожны дзень тыдня, які праходзіў з 16 па 20 снежня, быў прысвечаны пэўнаму віду мастацтва. Кожны студэнт мог заявіць пра сябе. Па словах арганізатараў, студэнты для іх адкрыліся з новага боку. Акрамя таго, што чыталі свае вершы, прозу, публіцыстычныя эсэ, яшчэ і выступілі ў якасці фэшн-дызайнераў, паказалі свае мадэлі адзення, вырабы з натуральных камянёў, кветак, прадэманстравалі, што захапляюцца кіно, але

стасункі

Мастацкі свет Пакістана

Адбылася рабочая сустрэча міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандра Карлюкевіча з Часовым Паведаваным у справах Ісламскай Рэспублікі Пакістан у Рэспубліцы Беларусь Мухамедам Абдулою Амінам.

Падчас размовы абмеркаваны пытанні беларуска-пакістанскага медыйнага супрацоўніцтва ў галіне масмедыя, кнігавыдання, а таксама ў справе мастацкага перакладу. Беларускі бок запрасіў пакістанскіх кнігавыдаўцоў, пісьменнікаў да ўдзелу ў XXVII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашу ў і Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час» якія адбудуцца 6 лютага 2020 года ў Мінску.

Спадару Мухамеду Абдулу Аміну раскавалі пра магчымасці беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыкі ў справе публікацыі твораў паэтаў і празаікаў Пакістана ў перакладзе на беларускую мову. Пасол выказаў гатоўнасць паспрыяць публікацыям твораў беларускіх пісьменнікаў у Пакістане ў перакладзе на мову урду і іншыя літаратурныя мовы Пакістана.

Сяргей ШЫЧКО

зваротная сувязь

У чаканні подзвігаў Геракла

Упубліцыстычным праекце «Запрашаем у кнігарню», які выйдзе ў нядзелю, размова пойдзе пра кнігі дзяржаўных і прыватных выдавецтваў, прагучыць агляд рэцэнзій са штотыднёвіка «ЛіМ» і гутарка з выдаўцом Зміцерам Коласам. Таксама ў нядзелю да ўвагі слухачоў — радыёверсія тэлепраграмы «Суразмоўцы». Адбудзецца сустрэча з паэтэсай Ірынай Ляшкевіч. У суботу на канале «Культура» Беларускага радыё выйдзе праграма «Кнігалобу», у якой прагучыць размова пра новыя кнігі на гістарычную тэматыку з пісьменнікам Анатолем Бутэвічам.

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае», якая выйдзе ў нядзелю, можна паслухаць радыёкампзіцыю спектакля тэатра імя Янкі Купалы «У ціхім завулку» па п’есе Аркадзя Маўзона. Нядзельным вечарам увазе прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам — радыёспектакль «Прытворна хворы» па п’есе Жана-Батыста Мальера.

У «Літаратурнай анталогіі», якая выйдзе з панядзелка да пятніцы, артыст Алег Вінярскі чытае кнігу Мікалая Гогаля «Мёртвыя душы». У праграме «Радыёбібліятэка» гучыць твор Пятра Васючэнкі «Дванаццаць подзвігаў Геракла» ў выкананні Алены Сідаравай. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» ў выхадныя прапануе вершы Сяргея Панізніка. У праекце «Паэтычная раніца» ў выхадныя прагучаць радыёкампзіцыі паводле вершаў Змітрака Марозова і балад Віктара Шніпа.

не проста як гледачы, а як рэжысёры, якія ствараюць свае фільмы. Другі дзень Тыдня культуры быў прысвечаны літаратуры. Кожнаму студэнту, вядома, хацелася б бачыць апублікаваным не толькі ў газеце ці часопісе, але і мець свае кнігі. Таму арганізатары запрасілі на сустрэчу і дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алеся Бадака. А трэці дзень прысвяцілі культурна-асветніцкай журналістыцы. Галоўныя рэдактары вядомых літаратурных выданняў зладзілі са студэнтамі дыялог. Прайшла сустрэча з дачкой Алеся Адамовіча Наталія Адамовіч.

Чацвёрты дзень быў тэатральна-песенны: у праграме — сустрэчы з тэатральнымі крытыкамі, якія распавялі, што ўвогуле ўяўляе сабой сучаснае тэатральнае мастацтва. Тыдзень культуры супаў з Днём 95-годдзя беларускага кіно, таму фінальны дзень прысвяцілі кінапаказам і размовай пра кіно. Прайшла сустрэча з аўтарам першага беларускага сіткама «Ілюзіі» Іванам Паўлавым, які расказаў, як змог дамагчыся поспеху ў жанры камедыі.

Тыдзень культуры стаў добрай нагодай для студэнтаў паспрабаваць сумясціць тэорыю і практыку, а таксама зразумець, у якім кірунку рухацца далей. Дарэчы, арганізатары абвясцілі, што правядзенне такога тыдня на журфаку будзе традыцыйным.

Вікторыя АСКЕРА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

30 снежня — на сустрэчу з Андрэем Скарыніным у бібліятэку № 7 імя Я. Коласа (10.30).

30 снежня — на сустрэчу з Ганнай Кашубай у Мінскі радыётэхнічны каледж (15.15).

30 снежня — на навагодні канцэрт з удзелам Алега Жукава ў Дом культуры МАЗА (18.00). Уваход на квітках.

3 студзеня — на імпрэзу «Па дарозе ў Віфлеем» з удзелам Волгі Шпакевіч і хору

«Ладдзя» ў Палац мастацтваў (13.00).

3 студзеня — на свята дзіцячай кніжкі ў дзіцячую бібліятэку № 16 (11.00).

8 студзеня — у дзіцячую бібліятэку № 16 на прэзентацыю кнігі Івана Юркіна «Вясёлы запарк» (11.00) і на пасяджэнне літгасцёўні «Верасок» з удзелам Іны Фраловай (12.00).

8 студзеня — у Школу юнага паэта пры аддзяленні (вул. Фрунзэ, 5, каб. 309) (14.00).

9 студзеня — у бібліятэку № 7 на сустрэчу з Уладзімірам Тулінавым (10.30) і Дар’яй Лёсавай (11.00).

9 студзеня — на прэзентацыю кнігі Іны Фраловай «Апельсін» у дзіцячую бібліятэку № 16 (12.00).

9 студзеня — на прэзентацыю літаратурнага альманаха «Украіна — Беларусь» у бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (18.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 студзеня — на вечарыну «Трапяткія імгненні» і выстаўку Галіны Загурскай у Дом культуры г. Полацка (16.00).

люстэрка тыдня

Фільм-падарожжа па Дзяржаўным Эрмітажы з'явіўся ў кінатэатрах Расіі. Стужка створана вядучымі італьянскімі студыямі ў цесным супрацоўніцтве з музеем, паведаляе ИТАР-ТАСС. Удзельнікамі праекта «Эрмітаж. Сіла мастацтва» сталі Міхаіл Пятроўскі, Аляксандр Сакураў і іншыя дзеячы культуры. «Рэжысёр Мікеле Малі і сцэнарысты Дзідзі Ньёкі і Джавані Піскалья расказалі пра найважнейшы музей Расіі па-новаму, стварыўшы наймалянае і даступнае шырокаму гледачу кінападарожжа. Гідам выступіў італьянскі акцёр Тоні Сервіла, які знаёміць гледачоў з прыгажосцю Санкт-Пецярбурга, зачытвае ўрыўкі з вялікіх твораў рускай літаратуры, расказвае пра знамянальныя падзеі, што мелі месца ў сценах Эрмітажа. У рускай версіі роля апавядальніка выपालа Андрэю Урганту», — расказалі арганізатары праекта.

Эдрыян Броўдзі атрымаў галоўную ролю ў серыяле па раманах Стывена Кінга «Пасяленне Іерусалім» на тэлеканале *ЕPIX*, паведамляе РІА «Новости». Акцёр сыграе капітана Чарльза Буна, які пасля смерці жонкі пераязджае з дзецьмі ў стары дом, які належаў яго продкам. Там яму становіцца вядома пра мноства сакрэтаў цёмнага мінулага сваякоў. Мяркуюцца, што здымкі пачнуцца ў маі 2020 года, а першая серыя выйдзе ўжо восенню таго ж года. Эдрыян Броўдзі найбольш вядомы па фільмах «Піянiст» і «Атэль Гранд Будапешт». Ён таксама сыграў у «Французскім дыспетчары» Уэса Андэрсана, які з'явіцца на экраны ў 2020 годзе, і ў чацвёртым сезоне серыяла «Вострыя казыркі».

Выстаўка, прысвечаная жыццю Эдуарда Успенскага, адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі расійскай літаратуры імя У. І. Даля ў Маскве, паведамляе ИТАР-ТАСС. Яе склалі матэрыялы хатняга архіва Эдуарда Успенскага. У экспазіцыі ўпершыню прадстаўлены лісты пісьменніка і матэрыялы літаратурнай прэміі імя Карнея Чукоўскага, журы якой Эдуард Успенскі ўзначальваў на працягу апошніх дзесяці гадоў жыцця. Наведвальнікі змогуць убачыць таксама рэдкія фотаздымкі, рукапісы, афішы, аўтарскія цацкі і кнігі Успенскага на многіх мовах. Прадстаўлены і арыгінальныя ілюстрацыі да яго твораў, у тым ліку работы Валерыя Алфееўскага да першага выдання кнігі «Кракадзіл Гена і яго сябры».

Джаан Роўлінг стала самай высокадаплатамнай пісьменніцай 2019 года па версіі амерыканскага часопіса *Forbes*, паведамляе ИТАР-ТАСС. Спіс быў складзены па выніках падліку даходаў брытанскай пісьменніцы ад рэкорднага продажа білетаў на спектакль у Брадвейскім тэатры ў Нью-Ёрку, продажу копій яе кнігі, прыбытку ад тэматычных забаўляльных паркаў, прысвечаных гісторыі пра Гары Потэра, а таксама касавых збораў ад апошняй экранізацыі кнігі (у суме \$92 млн). Другое месца ў рэйтынгу заняў амерыканец Джэймс Патэрсан, які напісаў раман «Прэзідэнт знік» у суаўтарстве з Білам Клінтанам. Трэцяе месца дасталася экс-першай лэдзі ЗША Мішэль Абаме, аўтару кнігі «Станаўленне».

Праект «Горад заўтрашняга дня» прадставілі ў Новай Трацякоўцы, паведамляе РІА «Новости». Удзельнікамі перасовачнай выстаўкі маскоўскага Гётэ-інстытута, прысвечанай савецкаму мадэрнізму, сталі Крамлёўскі палац, Дом адпачынку Саюза пісьменнікаў у Арменіі і выстаўачны цэнтр на Крымскім вале, дзе знаходзіцца музей. «У цэнтры ўвагі — савецкі горад як мадэль будучага грамадства, — тлумачыць дырэктар Гётэ-інстытута Хайке Уліг. — Мы распавядаем пра ўтапічную спадчыну мадэрністаў, пра тое, як гэты стыль зараджаўся 100 гадоў таму і як успрымаецца сёння». Дарэчы, адзін са стэндаў прысвечаны разбурэнню легендарных савецкіх будынкаў. Экспазіцыя ўжо пабывала ў некалькіх гарадах, наперадзе — Новасібірск, Кіеў і Тбілісі.

Агляд цікавінак ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Ад Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь Аб работах, дапушчаных да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь 2020 года

У адпаведнасці з пунктам 9 Палажэння аб Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь, зацверджанага Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 5 мая 2006 г. № 300 «Аб Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь», з мэтай шырокага азнаямлення грамадскасці прадстаўляецца інфармацыя аб работах і аўтарскіх калектывах, якія дапушчаны да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь 2020 года.

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі 2020 года дапушчаны наступныя работы і аўтарскія калектывы:

ГАЛАВАТЫ Іван Іванавіч, ПЯТРОЎСКІ Андрэй Барысавіч, БАРЫКАЎ Дзмітрый Уладзіміравіч, КАНАПЛЯНІК Аляксандр Іванавіч, ДОЎНАР Дзмітрый Мікалаевіч, МІХАЛЕНЯ Вячаслаў Дзмітрыевіч. Работа «Інавацыйныя тэхналогіі распрацоўкі радовішчаў калійных солей, развіццё высокатэхналагічных і навукаёмкіх вытворчасцей і стварэнне сучаснай імпартазамышчальнай высокапрадукцыйнай тэхнікі для іх здабычы і перапрацоўкі». Вылучана адкрытым акцыянерным таварыствам «Беларуськалій». Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

ВЯГЕРА Іван Іванавіч, ПОБАЛЬ Ігар Леанідавіч, БАСЯКОЎ Міхаіл Нічыпаравіч, ЗАЛЕСКІ Віталій Генадзьевіч, КАВАЛЕЎСКІ Барыс Віктаравіч, СЦЯПКОЎ Алег Георгіевіч. Цыкл работ «Распрацоўка высокаэнергетычных умацавальных і зварачных тэхналогій і арганізацыя вытворчасці экспертна-арыентаванага прамысловага абсталявання». Вылучаны Дзяржаўнай навуковай установай «Фізіка-тэхнічны інстытут Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі». Прадстаўлены Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

ПАРХОМЧЫК Пётр Аляксандравіч, ІЛЮШЧАНКА Аляксандр Фёдаравіч, РУДЫ Віктар Віктаравіч, ДЭВОЙНА Алег Георгіевіч, ЖАРСКІ Уладзімір Уладзіміравіч, КАШЭЎСКІ Яўгеній Пятровіч. Работа «Стварэнне і ўкараненне лазернай тэхнікі і тэхналогіі апрацоўкі матэрыялаў для павышэння канкурэнтаздольнасці прадукцыі машынабудавання». Вылучана адкрытым акцыянерным таварыствам «БелАЗ» — кіруючая кампанія холдынгу «БелАЗ-ХОЛДЫНГ». Прадстаўлена Міністэрствам прамысловасці Рэспублікі Беларусь;

СУКОНКА Алег Рыгоравіч, КРАСНЫ Сяргей Анатольевіч, АЛЕЙНІКАВА Вольга Вітальевіч, КАХНЮК Віктар Ціханавіч, МАЛЬКЕВІЧ Віктар Ціханавіч, ПАЛЯКОЎ Сяргей Львовіч. Цыкл работ «Новыя метады дыягностыкі і лячэння анкалагічных захворванняў у дарослых і дзяцей». Вылучаны Дзяржаўнай установай «Рэспубліканскі навукова-практычны цэнтр анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. М. Аляксандрава». Прадстаўлены Міністэрствам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь;

ЛАПА Віталій Вітальевіч, ЦЫГАНАЎ Аляксандр Рымавіч, ПІРАГОЎСКАЯ Галіна Уладзіміраўна, ЧАРНЯКОЎ Дзмітрый Уладзіміравіч, ДАРМЕШКІН Алег Барысавіч. Работа «Распрацоўка, вытворчасць і прымяненне новых форм комплексных мінеральных угнаенняў у Рэспубліцы Беларусь». Вылучана рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам «Інстытут глебазнаўства і аграхіміі». Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

ПРЫВАЛАЎ Фёдар Іванавіч, ГРЫБ Станіслаў Іванавіч, КАЗЛОЎСКАЯ Зоя Аркадзьеўна, КІЛЬЧЭЎСКІ Аляксандр Уладзіміравіч, КАВАЛЕВІЧ Аляксандр Іванавіч, РАШЭТНІКАЎ Уладзімір Мікалаевіч. Работа «Стварэнне і выкарыстанне фонду генетычных рэсурсаў раслін Беларусі — асновы харчовай і біялагічнай бяспекі». Вылучана рэспубліканскім унітарным прадпрыемствам «Навукова-практычны цэнтр Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі па земляробстве». Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

БАКАВЕЦ Мікалай Уладзіміравіч, ДЛУГУНОВІЧ Вячаслаў Андрэевіч, ЖАГОРА Мікалай Адамавіч, ІСАЕВІЧ Анатоль Уладзіміравіч, НІКАНЕНКА Сяргей Віктаравіч, ТАРАСАВА Вольга Барысаўна. Работа «Стварэнне нацыянальнай сістэмы метралагічнага забеспячэння Рэспублікі Беларусь у галіне лазернай тэхнікі і аптыкі». Вылучана Дзяржаўнай навуковай установай «Інстытут фізікі імя Б. І. Сцяпанова Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі». Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі;

ЖУРАЎСКІ Аркадзій Іосіфавіч (пасмяротна), БУЛЫКА Аляксандр Мікалаевіч, КРАМКО Іван Ігнатавіч (пасмяротна), МЯСНІКОВА Валянціна Уладзіміраўна, ФЕДАРЭНКА Ганна Уладзіміраўна. Работа «Лексікаграфічнае апісанне слоўнага фонду беларускай мовы XIV—XVIII стст. («Гістарычны слоўнік беларускай мовы» ў 37 выпусках)». Вылучана Дзяржаўнай навуковай установай «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі». Прадстаўлена Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі.

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспу-

блікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры 2020 года дапушчаны наступныя аўтары і творчыя калектывы:

КУЗНЯЦОЎ Вячаслаў Уладзіміравіч, ДУДАРАЎ Аляксей Ануфрыевіч, ТРАЯН Юрый Антонавіч, ЯРОМКІНА Ірына Уладзіміраўна, КРАЎЧАНКА Антон Яўгеневіч, КАВАЛЁЎ Юрый Андрэевіч. За работу «Балет В. Кузнецова «Вітаўт». Харэаграфія і пастаноўка Ю. Траяна». Вылучаны Дзяржаўнай тэатральна-відовішчнай установай «Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь» сумесна з ГА «Беларускі саюз тэатральных дзеячаў» і УА «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

КАЧАН Канстанцін Іванавіч. За серыю жывапісных работ «Радзімай зачараваны» (2004—2017 гг.). Вылучаны ўстановай «Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

ЧАРГІНЕЦ Мікалай Іванавіч. За кнігі, якія садзейнічаюць умацаванню агульначалавечых каштоўнасцей і ідэй гуманізму: раман-дылогія «Вам — заданне» і «За секунду до выстрела» (1982—1983 гг.), апавесць «Приказ № 1» (2016 г.), раманы «Илоты безумия» (1995 г.), «Сыновья» (1989 г.), «Операция «Кровь»» (2013 г.). Вылучаны ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

БАНДАРЭНКА Сяргей Афанасьеўвіч. За стварэнне твораў манументальнага мастацтва: рэльефнае пано «Песня пра зубра» для вестыбуля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (2006), стэла «Трыумф» і Алея алімпійскай славы (культурна-спартыўны комплекс «Мінск-Арэна», 2009), конны помнік князю Альгерду (Віцебск, 2014), скульптурная кампазіцыя «Беларусь гасцінная» для палаца Незалежнасці (2015). Вылучаны ДУ «Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

АЛЯКСЕЕЎ Аляксандр Аляксеевіч, ЛУКАШЭВІЧ Алег Вацлававіч. За мастацкі праект «Спадчына Беларусі». Вылучаны ГА «Беларускі фонд культуры». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

КАСЦЮЧЭНКА Канстанцін Аляксандравіч. За стварэнне манумента «Брама памяці» ў мемарыяле «Трасцянец» (2015). Вылучаны УА «Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

ШАРКОЎ Анатоль Васільевіч, ХАРАШЭВІЧ Алена Іванаўна. За рэалізацыю праекта «Жыць і помніць» і публікацыю серыі кніг: «Жить и помнить: Советские воинские захоронения в Европе», «Последний приют солдата», «Ставка Верховного главнокомандующего Русской армии в годы Первой мировой войны в событиях и лицах», «Обелиски памяти Русской Императорской армии Первой мировой войны», «По следам Советско-польской войны». Вылучаны ДУ «Беларускі культурны цэнтр духоўнага Адраджэння». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

КРАМАРЭНКА Віктар Уладзіміравіч. За стварэнне архітэктурнага праекта «Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны». Вылучаны прадпрыемствам «Творчая майстэрня архітэктара Крамарэнкі В.У.». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

ГАРЦУЕЎ Аляксандр Фёдаравіч. За стварэнне высокамастацкіх твораў сцэнічнага мастацтва: спектаклі «Не мой» (2010), «Тры Жызэлі» (2013), «Раскіданае гняздо» (2013), «Кар'ера доктара Рауса» (2017). Вылучаны Дзяржаўнай установай «Заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь «Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь;

ЛІХАДЗЕДАЎ Уладзімір Аляксеевіч. За стварэнне гісторыка-асветніцкага праекта «У пошуках страчанага» (2004 г.). Вылучаны рэдакцыйна-выдавецкай установай «Выдавецкі дом «Звязда». Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Камітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь, падкамітэт па Дзяржаўных прэміях у галіне навукі і тэхнікі, падкамітэт па Дзяржаўных прэміях у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры звяртаецца да кіраўнікоў арганізацый, устаноў, вышэйшых навучальных устаноў, прадпрыемстваў, органаў дзяржаўнага кіравання, грамадскіх аб'яднанняў з просьбай прыняць удзел у абмеркаванні пералічаных работ і аўтарскіх калектываў.

Водзвывы спецыялістаў, матэрыялы грамадскага абмеркавання, прапановы і заўвагі па работах, аўтарскіх калектывах і аўтарах прымаюцца да 15 верасня 2020 года на адрас: 220072, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 66, каб. 317, сакратарыят Камітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь.

Тэл. / факс (017) 284-24-56, (017) 284-23-81.

95 гадоў таму (1924) пачаў выдацца штотомесны часопіс для дзяцей і падлеткаў «Бярозка».
28 снежня 60 гадоў спаўняецца Галіне Васільевай, мастаку-канцэптуалісту.
29 снежня — 100 гадоў з дня нараджэння Соф'і Гурыч (1919—1999), актрысы,

рэжысёра тэатра і радыё, заслужанага работніка культуры БССР.
29 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Віктара Тарасова (1934—2006), народнага артыста Беларусі і СССР.
30 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Зэліка Аксельрода (1904—1941),

яўрэйскага паэта.
31 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Паўлока (Паўла) Шукайлы (1904—1939), паэта, празаіка, крытыка.
31 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Юрыя Бяльзацкага (1909—1963), кампазітара, дырыжора, піяніста.

Пра творчую свабоду беларускіх літаратараў... І не толькі

Стан сучаснай беларускай літаратуры ўяўляе сабой старманічнае суіснаванне прадстаўнікоў розных узростаў, прыхільнасцяў, школ, традыцый, пісьменніцкіх арганізацый, творцаў з рознымі светапоглядамі, аўтарскімі праграмамі, пазіцыямі, сярод якіх цяжка вылучыць адзінага «аўтарытэта», ды і, улічваючы наяўнасць такой самай размаітай чытацкай аўдыторыі, рабіць гэтага не варта. Сёння «выстраліць» цікавым творам адзін аўтар, а заўтра іншы. Інфармацыйная нагода майго артыкула — абмеркаванне на сайце Фэйсбук пісьменнікамі і крытыкамі розных літаратурных, і не толькі, пытанняў, якое ўскалыхнула комплекс застарэлых праблем, што дрэйфавалі на спакойных хвалях літаратурных плыняў і напрамкаў.

Здавалася б, найбольш рашуча настроенымі пісьменнікамі пад уздзеяннем пасылаў траўміраванай свядомасці ўжо былі ўшчэнт растаптаны ўстаялыя традыцыі, каштоўнасці, што закладваліся стагоддзямі, законы мастацтва, а сёння ізноў з імпэтам «маладнякоўцаў» абвешчаюцца праграмы «вольных мастакоў», вольных як ад літаратурнага канона, так і ад усяго падцэнзурнага, у тым ліку і ад абавязку трымаць марку адукаванага і выхаванага суразмоўцы і дыскутанта. Дзіву даюся, што сярод сучасных аўтараў ёсць такія ж ахвяры часу і грамадскага рэжыму, як і сто гадоў таму. У XXI стагоддзі з яго магутным патэнцыялам мастацкай літаратуры ў канцэптуалізацыі, філасафізацыі, сімвалізацыі, гіпербалізацыі і іншых «-зацыях», якія дазваляюць агучыць любую думку, абы яна была! Сучасны аўтар, нават самы «пісучы», мае магчымасць публікавацца ў шматлікіх выдавецтвах, распаўсюджваць апублікаваныя кнігі праз вялікую сетку кніжных крам і інтэрнэт-магазінаў, ды і прыватным чынам — сярод патэнцыяльных чытачоў, падпісчыкаў на яго старонку, калег па літаратурным цэху і інш. І пры такіх магчымасцях для самавыяўлення ізноў актуальна руйнаванне традыцыі, з'яўляюцца маніфесты пакрыўджаных нашым часам аўтараў з галоўным пасылам — стаць вольнымі... але ад чаго? На гэтым адмаўленні нацыянальнага, утоптанні ў бруд класічнай літаратуры ці можна пабудаваць новую традыцыю? Ды нават не традыцыю, ад наяўнасці якой адхрышчваюцца некаторыя пісьменнікі, хаця б абзначыць перспектывы — куды разбурэнне можа прывесці і на чым спыніцца. Стварыць ачышчаную ад літаратурнага мінулага пляцоўку для іншага віду творчасці, свабодную для чаго? Відаць, гэтая пазіцыя для беларускіх пісьменнікаў не вычарпала свой патэнцыял, бо эксплуатаецца вельмі актыўна, не змяншаецца колькасць яе прыхільнікаў. Відаць, быць і заставацца ахвярай, пазбаўленай нейкіх свабод у літаратуры (хутчэй, у кожнага пісьменніка сваё ўяўленне пра тое, ад чаго яго адлучылі) — гэта той андэграўнд, які трымае на хвалі папулярнасці і дазваляе трапіць у лік літаратурнай эліты.

СВАЁ? ЧУЖОЕ?

Пра гэтую ж праблему сучаснай беларускай літаратуры, якая, відаць, зацягнулася па часе, гаварыла Л. Сінькова ў артыкуле, апублікаваным у яе кнізе «Паміж тэкстам і дыскурсам: беларуская літаратура XX—XXI стст.» (2013): «Бясспрэчна, заўсёды было месца пад сонцам для літаратуры моладзевага пратэсту, максімалісцкага непрыняцця жыцця філістарыў-старэйшых, для так званай контркультуры са сваёй багатай разнамоўнай, рознанацыянальнай, разначасовай традыцыяй (дзесьці ў свеце яна складае цэлыя плыні і напрамкі <...>), аднак жа паўсюль з'явы гэтыя маюць хрэстаматычна-паўны статус контркультурных і зусім не ўзнасцяцца на пасады літаратурнага «мэйнстрыму», на месца вызначальнікаў і, галоўнае, прэзентаў усёй нацыянальнай літаратурнай традыцыі. А менавіта апошняе ёсць сур'ёзнай прэтэнзіяй маладой беларускай літаратуры». Гэтая праблема застаецца актуальнай і сёння. «Маладыя паўсюль у нас дарога» — не пусты лозунг: нароўні са старэйшымі пісьменнікамі яны выступаюць на старонках літаратурных зборнікаў і перыядычных выданняў, сталі ўдзельнікамі шматлікіх прэстыжных літаратурных конкурсаў, дзе спецыяльна для маладых утвораны асобныя намінацыі, які і пры ўзнагароджванні літаратурнымі прэміямі, пры атрыманні спецыяльных грантаў і г. д. Але, як трапіла заўважыла Л. Сінькова, творчасць маладых не літаратурны «мэйнстрым», хоць многім з іх так падаецца. Безумоўна, жывы літаратурны працэс уносіць свае папраўкі ў суадносіны «мэйнстрыму» і контркультуры, традыцыйнага цэнтру і маргінальнай перыферыі, у складаных узаемадзеяннях і зменах пазіцый якіх карэктуюцца сістэма ўзораў, норм і правілаў у традыцыі

не як застылай, а дынамічнай з'явы. Аднак у аснове гэтых працэсаў арыентацыя менавіта на традыцыю як грунт пад нагамі ў літаратурным працэсе. Як адзначала Л. Сінькова, праблема адносін многіх маладых пісьменнікаў краіны да традыцыі, класікі і беларушчыны як да субкультуры, маргіналіі актуалізавана не сёння. Але ж літаратурны працэс не НІА, што прыляцеў з космасу і туды ж можа паляцець без карэляцыі з традыцыяй, як бы гэтага ні хацелася найбольш прасунутым пісьменнікам-авангардыстам нашага часу, бо ў большасці выпадкаў іх уласны мастацкі працэс будзеца на адмаўленні традыцыі, а адмаўляючы, усё роўна даводзіцца

апеляваць да яе парадыгм. А што ўзамен? Будаўніцтва вымагае новага погляду на свет, альтэрнатыўнага асэнсавання змены існуючага стану спраў, а ў літаратуры — яшчэ і абсалютна новых творчых падыходаў, метадаў і прыёмаў. Ці гатовы беларускія пісьменнікі без запазычвання заходнееўрапейскіх, амерыканскіх і іншых традыцый гэта здзейсніць на нацыянальнай глебе? Не падумайце: запазычваць не забараняецца, але каб гэта не стала самамэтай... Многія аўтары сцвярджаюць, што беларуская паэзія набыла ўзровень заходнееўрапейскай ці яшчэ якой культуры. Чаму яна павінна набываць гэтыя ўзроўні, а не нараджаць, дэманстраваць, ганарыцца сваімі, нацыянальнымі сэнсамі быцця, адлюстраванымі ў формах, якія падпарадкоўваюцца гэтым сэнсам і іх эфектыўна прадстаўляюць? Ці арыентуюцца тыя ж літаратуры еўрапейскіх краін на беларускую як узорную... Што за адвечная гонка за чужымі стандартамі пры адсутнасці ўласных пошукаў беларускага матэрыялу і адпаведных яму форм (не абагульняю, усё ж ёсць у беларускай літаратуры пісьменнікі, і іх нямала, якія сваім жыццём і творчасцю даказвалі іншае, але ж абазначаная тэндэнцыя пульсуе ў літаратурным працэсе ўжо больш за стагоддзе і яе варта ўзнімаць).

Верлібр у паэзіі нечакана паўстаў паратункам, той самай разняволенай формай, але ўжо для свабод не духу, а хутчэй цела. Форма верлібра, як і рыфмаваная формы, дае свабоду там, дзе прысутнічае змест: яны былі і застаюцца абалонкай для зместу. Але раптам для некаторых аўтараў усе свабоды для самавыяўлення сканцэнтраваліся ў верлібры, астатнія формы і жанры, відаць, ужо не здольныя гэтыя свабоды ўтрымаць у сваіх «жорсткіх» межах і пэўных структурах. Даўно, яшчэ ў 1930-я гады, Максім Танк знайшоў у верлібры свабоду для грамадзянскага гучання, публіцыстычнага нападу, задзейнічаў яго ў якасці так званай трыбуны для абвешчання сацыяльных і палітычных пазіцый. І тады Максім Танк не займаў высокіх пасады, не меў ганаровых званняў, каб яны маглі абараніць яго ад рэпрэсіі і карных мер, а задзейнічаў шырокія мастацкія магчымасці верлібра дзеля раскрыцця пратэсту супраць гвалтоўнай, якая прыніжае годнасць чалавека, сістэмы. Любоў да верлібра пранёс праз усё жыццё, давяраючы гэтай форме самыя патэемныя думкі і рухі душы. Не час вызначае выбар формы, а пісьменнік, які можа гэтую форму пастаць адукацыю, ажывіць глыбокім зместам, і тады форма аддзячыць магчымасцямі раскрываць самыя розныя сэнсы.

САМ САБЕ ТВОРЦА

Яшчэ адзін момант сучаснага літаратурнага працэсу варта ўвагі. Пісьменнік з філалагічнай адукацыяй сам выступае ў адносінах да ўласнай творчасці

і як вытворца прадукцыі, і як асноўны «ацэншчык». Патлумачу, чаму. Як паказвае практыка, большасць аўтараў, якія пачалі публікавацца ў 1980—90-я гады скончылі філалагічны факультэт ці атрымалі гуманітарную адукацыю, што было немалаважным аргументам у іх падрыхтаванасці да ўласнай творчасці, у з'яўленні навыку прафесійна ацэньваць свае і чужыя творы, вызначаць іх месца ў літаратурным працэсе. Інтэлектуалізацыя літаратуры — даўні працэс, пра яго гаварылі ў сваіх даследаваннях А. Лойка, Р. Семашкевіч, В. Бечык і іншыя даследчыкі яшчэ ў 1970-я гады. І гэты працэс набыў новыя формы і віды ў літаратуры. Аднак працэс інтэлектуалізацыі ў літаратуры выліўся ў яшчэ адну тэндэнцыю: пісьменнікі-інтэлектуалы не маюць патрэбы ў крытычнай ацэнцы іх творчасці, часта самі выступаюць у абарону ўласных твораў і адбіваюць напады з боку «заўзятых» знаўцаў. Нават рэцэнзіі часта піша не даследчыкі літаратуры, а калега сярод літаратараў ці аўтар сам на сябе. Наяўнасць уласных старонак на розных сайтах у інтэрнэце дазваляе аўтару быць «анлайн», мабільным, апэратыўна рэагаваць на водгукі чытача. На гэтых жа старонках аўтары дэманструюць не толькі ўласныя творы, але і прадстаўляюць праграмы творчасці, разважаюць пра шляхі развіцця літаратуры, даюць ацэнку бягучаму літаратурнаму працэсу і асобным яго прадстаўнікам і г. д. Гэта значыць, у асобе пісьменніка сумяшчаюцца дзве ролі — аўтара-стваральніка і крытыка-інтэрпрэтатара, і падобная інтэграцыя дзвюх розных роляў дазваляе яму стаць і вытворцам, і актыўным прапагандыстам уласнай творчасці, прычым на прафесійным узроўні.

На праблему ўзаемаадносін аўтар — крытык варта паглядзець і з такога ракурсу: ці гатовы сучасныя аўтары ўспрыняць розныя ацэнкі іх творчасці, прыняць іншыя думкі калі не з павагай, то хаця б без прыніжэння асобы, якая выказалася, і неабавязкова крытычна? (Не абагульняю, гавару пра найбольш агрэсіўных і катэгарычных аўтараў.) Адстойваючы еўрапейскі ўзровень сваёй паэзіі, ці паводзяць сябе як еўрапейцы, уступаючы ў дыскусіі і дыялогі? Ці могуць яны дазволіць чытачу сказаць: «Мне ваш твор не спадабаўся, таму што...»? Усё выслухоўванне спыняецца на месцы «не спадабаўся...», а «таму што...» — гэта ўжо лішняя інфармацыя. Адстойваючы ўласныя свабоды ў творчасці, зноў жа не ўсе, але многія і маладыя, і прызнаныя аўтары не лічацца са свабодамі чытачоў. Чытач, як і аўтар, мае права любіць тую літаратуру, у той форме і з тымі зместамі і сэнсамі, якія яму асабіста нешта даюць, у ім штосьці ўскалыхваюць, яго ўзбагачаюць ці, наадварот, у ім многае адмаўляюць і яго ж густы аспрэчваюць. Кожнаму чытачу — свая цукерка-твор: аднаму — загорнутая ў форму верлібра, другому — у рыфмаваную форму... Спрэчкі аб перавагах аднаго ці другога смаку я лічу бессэнсоўнымі.

ШТО ЧЫТАЧ?

Ці павінен чытач выказвацца толькі станоўча? Пра кампліментарную крытыку сказана ўжо нямала, яе роля зводзіцца да ўхвалення аўтара і рэкламы яго твораў як адкрыццяў у літаратуры — і ніяк інакш. Мне падаецца, што любое выказанне крытычнага характару пісьменнікамі ўспрымаецца як інфармацыйная нагода падыскупаваць, яшчэ раз прадэманстраваць свае аўтарскія пазіцыі, ну і як без гэтага — заявіць аб уласнай перавазе над дыскутантам, што «дробна плавае». І, безумоўна, любіць інфармацыйны бум вакол асобы пісьменніка альбо яго твораў — усяго толькі чарговая сітуацыя ў пашырэнні папулярнасці, у выхадзе на большую аўдыторыю. Ці чакае сучасны аўтар крытыкі, якой нібы ўсім і паўсюль не хапае... не ў тым, прасавецкім варыянце, а ў форме свабоднага выказвання чытача-крытыка на абалелыя тэмы, ды проста ў форме адкрытага, дыскусійнага водгуку на прачытанае? Хутчэй, яму патрэбны толькі хвалебныя оды. «Неадукаваны, нічога не чытаеш і нічога не разумееш у тонкай матэрыі мастацкага слова, карацей — дурны ты сам», — нярэдка адказ нашых аўтараў на крытычныя заўвагі ці выказаныя думкі адносна розных літаратурных пытанняў.

Аднак сітуацыя ў літаратуры можа і павінна быць іншай... Я ў гэта веру.

Святлана КАЛЯДКА

Сімвал сталасці нацыі

Невядомыя старонкі гісторыі кнігавыдання адкрывае выстаўка «Энцыклапедыя. Нацыянальны праект» у Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Праект, прысвечаны 50-годдзю стварэння першай беларускай універсальнай энцыклапедыі, дае магчымасць дакрануцца да вытокаў і прасачыць шлях, які прайшла гэтая кніга.

Фота прадстаўлены Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі

Соф'я Самуэль.

У цэнтры экспазіцыі — выданне-юбіляр, першая ў гісторыі беларускага народа «Беларуская савецкая энцыклапедыя» ў 12 тамах (1969—1975). Апошні том цалкам прысвечаны Беларусі. Увогуле, нацыянальная тэматыка ў БелСЭ складае больш за 40 %. У выданні, над якім працавала больш як 5 тыс. аўтараў, змешчана каля 12 тыс. ілюстрацый і 672 карты. Менавіта з працы па стварэнні першай нацыянальнай дванаццацітомнай беларускай савецкай энцыклапедыі пачалася дзейнасць выдавецтва, якому ў 1980 годзе прысвоена імя Петруся Броўкі, ініцыятара яго стварэння і першага галоўнага рэдактара. Соф'я Самуэль, супрацоўніца «Беларускай Энцыклапедыі імя Петруся Броўкі» на працягу многіх гадоў, падчас адкрыцця выстаўкі падзялілася ўспамінамі пра першага кіраўніка «Энцыклапедыі»:

— Я прыйшла ў 1969 годзе. З таго моманту працавала на розных пасадах, таму ўпэўнена: не бывае разумнай выніковай працы, калі няма адукаванага калектыву. Пётр Усцінавіч — унікальны чалавек, які здолеў яго стварыць, бо як ніхто разумеў, што кіраўнік — не той, хто «ловіць» кожную кропку, коску і літару, але той, хто на сваім узроўні вырашае ўсе пытанні: ён умеў кіраваць калектывам і разумна абсыціся як з тымі, хто здольны працаваць, так і з тымі, хто не здольны, умеў знайсці сілы, мужнасці, каб развітацца. Яго галоўнымі якасцямі былі далікатнасць і інтэлігентнасць.

Кожны раз пасля працытання макетаў Пятруся Броўка гаварыў тады яшчэ маладой супрацоўніцы: «Калі палічыце патрэбным, то выпраўце што-небудзь». Менавіта такое стаўленне да людзей фарміравала калектыв.

Выстаўку «Энцыклапедыя. Нацыянальны праект» склалі матэрыялы з фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Літаратурнага музея Петруся Броўкі. Прадстаўлены кірылічныя лексіконы XVII стагоддзя, архіўныя матэрыялы і выданні, што адлюстроўваюць першыя спробы стварэння беларускай энцыклапедыі ў 20—30-я і 50-я гг. XX ст., унікальныя архіўныя дакументы, фотаздымкі, працоўныя і творчыя матэрыялы другой паловы XX ст. Сярод іх — «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка», выдадзеная ў Мінску ў 1927 годзе. Гэты першы на беларускай тэрыторыі энцыклапедычны даведнік з'явіўся пасля ўсталявання ў 1919 годзе новай беларускай дзяржаўнасці — БССР. Пасля мелася стварыць

дзесяцітомную беларускую савецкую энцыклапедыю. У 1935 годзе рэдакцыя БелСЭ паспела падрыхтаваць і выдаць тэматычныя слоўнікі па розных галінах ведаў (16 выпускаў). Але праца па выданні была спынена ў 1937 годзе. Як памяць аб гэтай спробе — асобны — пусты — стэлаж.

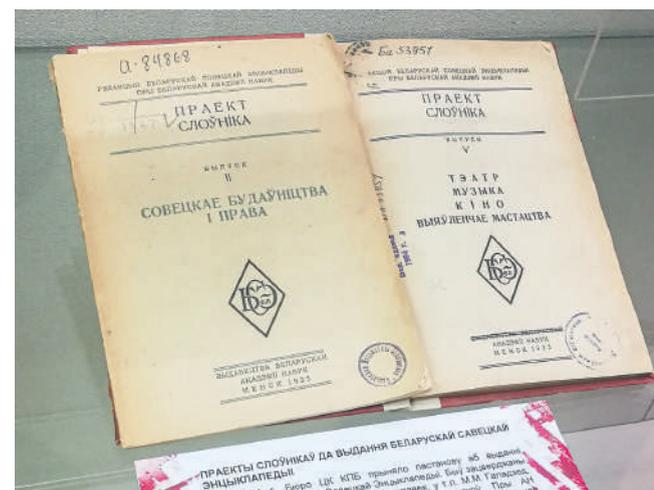
Увогуле, экспазіцыя адлюстроўвае гісторыю еўрапейскіх энцыклапедычных выданняў ад антычных часоў да сучаснасці. Сярод іх — правобраз еўрапейскіх універсальных энцыклапедыі — найбуйнейшы энцыклапедычны твор Антычнасці — «Нагуральная гісторыя» Плінія (у лёнскім выданні XVI ст.) і першая энцыклапедыя сучаснага тыпу, шэдэўр эпохі Асветніцтва — французская «Энцыклапедыя, ці тлумачальны слоўнік навук, мастацтваў і рамёстваў» Д. Дзідро і Ж. Д'Аламбера (у яе стварэнні з 1751 па 1780 г. прынялі ўдзел Вальтэр, Русо, Мантэск'е, Гольбах і інш.). Таксама можна пабачыць аўтарытэтную энцыклапедыю на англійскай мове — «Брытаніку» (1875—1888) і самую паспяховаю нямецкую энцыклапедыю — «Энцыклапедыю Бракгаўза» (1882—1887).

— Для нас вельмі важна паказаць, што энцыклапедыя — кніга незвычайная. Не толькі таму, што гэта грунтоўны твор: яна мае выключнае значэнне ў грамадскіх працэсах. Нездарма класік беларускай літаратуры Максім Танк сказаў, што дзяржаўным народам можа лічыцца народ, які мае свае герб, гімн, сцяг, буквар і энцыклапедыю. Бо менавіта гэта — сведчанне нацыянальнай сталасці, а таксама здольнасці людзей асэнсаваць сваю ролю ў свеце і ўвесь свет

вакол сябе. На жаль, знікла мноства народаў, некаторыя амаль не існуюць. Яны не дайшлі да стадыі фарміравання нацыі, дзяржаўнага самавызначэння, бо не мелі такіх магчымасцей ці здольнасцей Беларусі мелі, — выказаў меркаванне намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Аляксей Суша.

Часткай выстаўкі сталі і ўніверсальныя энцыклапедыі на нацыянальных мовах Польшчы, Чэхіі, Расіі, Украіны (XIX—XX стст.): «Збор неабходных ведаў, у алфавітным парадку выкладзены» І. Красіцкага, «*Inventores rerum*, або Кароткае апісанне, хто і што вынайшаў і даў для ўжывання людзям» Я. Пратасовіча, «Навуковы слоўнік Ота: ілюстраваная энцыклапедыя агульных ведаў», «Слоўнік беларускай мовы» І. Красовіча, «Энцыклапедычны слоўнік Гранат» і іншыя. А дапоўнілі экспазіцыю сучасныя беларускія выданні — найлепшыя кнігі выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», адзначаныя ўзнагародамі нацыянальных і міжнародных конкурсаў. З выстаўкай можна пазнаёміцца да 17 лютага 2020 года.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Практыкі слоўнікаў. 1935 г.

Ксёндз ідзе па Калядззе

За тыдзень да Новага года для хрысціян каталіцкай канфесіі наступае адно з самых галоўных святаў на календары — Божае Нараджэнне. Існуе шмат традыцый, касцельных і народных, які правільна сустракаць учалавечванне Божага Дзіцяці. Адно з іх, распаўсюджанае па парафіях Беларусі, асабліва шануюць у Бярэзінскім раёне Мінскай вобласці. Самая пабожныя сем'і тут запрашаюць у свае дамы ксяндза на Каляды. Сустракаюць святара гасцінна, часцей за сімвалічным сталом. Вось і сёлета пробашч Бярэзінскай парафіі Маці Божай Міласэрнай Андрэй Фёдараў завітаў да старажылаў-вернікаў з вёскі Чырвоны Бераг, якія толькі па касцельнаму шлюбу звязаны 61 год.

Каталіцкія традыцыі ў сям'і Трапянок на працягу доўгага жыцця падтрымлівае гаспадыня Яніна Іванаўна. Нарадзілася яна ў Літве, у памежным з Беларуссю гарадку Шайцінінкай. Была ахрышчана, вядома ж, каталічкай. З будучым мужам, беларусам Іванам Рыгоравічам, пазнаёмілася, калі той служыў у войску ў іх горадзе. Спачатку дзяўчына не прымала заляцанняў, а потым таксама шчыра пакахала. Ды вось накананана было яе бацькам пераязджаць у Польшчу. Але нягледзячы на малады ўзрост, Яніна дзеля свайго хлопца засталася ў родным горадзе: у апошні момант не села ў вагон адыходзячага з бацькамі цягніка. Неўзабаве адслужыў Іван, прыйшоў да абранай і ўкленчыў, маўляў, жыць не можа без яе. Тоды Яніна паставіла ўмову: абавязкова вянчацца ў касцёле...

І, канечне ж, з тых часоў Яніна і Іван пайшлі па жыцці паруч. Пераехала сям'я ў Бярэзінскую вёску Чырвоны Бераг. Маладая гаспадыня паставіла дом на сваю руку.

Але аднаго не хапала — магчымасці хадзіць да касцёла: старажытны каталіцкі храм, які быў адчынены ў Берэзіне яшчэ ў 1641 годзе, згарэў у 1914-м: «Нічога не заставалася, як наведваць праваслаўную царкву, — гаворыць Яніна Іванаўна. — Але гэты абрад усё ж здаваўся чужым для мяне, выхаванай у каталіцтве. І на святы, кшталту Вялікадня або Божага нараджэння, прыходзілася маліцца ў душы. Выратоўвалі ад скрухі толькі лісты і паштоўкі ад родных з Польшчы».

Ужо пасля таго, як 25 гадоў таму ў Берэзіне адчынілі каталіцкую капліцу, традыцыі дзяцінства Яніны Іванаўны пачалі ўзнаўляцца. Падчас Адвэнту (малага каляднага посту) яна ўзмоцнена малілася. А напярэдадні святочнай імшы рыхтавала для мужа і дзяцей Вігільную трапезу, на якой замест мяса была ўсялякая рыба. Таксама гатавалі «мак» — булчкі з макама. Увогуле, усё — як у Якуба Коласа ў «Новай зямлі», каля 12 страў. Але куццю Яніна Іванаўна не ставіла, бо не любіла кашу.

Ксёндз Андрэй падчас візіту да Трапяноў таксама расправёў пра звычэй гэтага свята: «Я і сам памятаю, як у маім маленстве да нас на Каляды ўпершыню прыйшоў святар, — гаворыць а. Андрэй. — На маёй радзіме ў Лідзе наша кватэра была ў дзевяціпавярховым доме, і кожны паверх высцілаў на левымі дывановымі дарожкамі для ксяндза. Святар пытаўся ў дзяцей, ці ведаюць малітвы, у дарослых — як часта ходзяць у храм. А яшчэ за Вігільным сталом была традыцыя дзяліцца

аблаткамі. Спачатку бацька чытаў малітвы, браў са стала аблатку і ламаў з членамі сям'і па старшынстве: з маці, затым — са старэйшымі братамі і сёстрамі. Пасля, паеўшы і паразмаўляўшы, аблатку дзяліла маці, і так чарга даходзіла і да самых малодшых. На нашым сталом таксама стаяла фігурка Немаўляці Хрыста, побач з якой лажылі крыху саломы — наўспамін аб Бэтлеемскай стаенкі».

Пазгадваўшы такім чынам каталіцкія традыцыі, ксёндз Андрэй пачытаў з Янінай і Іванам малітвы, пакрапіў хату і пажадаў з бадзёрасцю сустраць Божае Нараджэнне наступнага года. Дарэчы, у хуткім часе ў Берэзіне скончыцца будаўніцтва сапраўднага касцельнага храма, таму ў добрых звычэй з'явіцца магчымасць пабыць новае маладое жыццё ў сэрцах людзей.

Павел САЛАЎЕЎ, фота аўтара

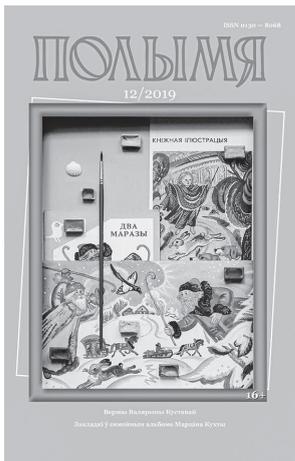

Казкі жывыя, пакуль у іх вераць

Формулы і ланцужкі

Амаль навагодні

Напярэдадні Новага года, калі міжволі чакаеш цудаў, трапляючы ў агульнанастраёвую плынь, фэнтэзіяная аповесць Маргарыты Латышкевіч «Лісіны пярсцёнак» на старонках снежаньскага «Полымя» — якраз тое чытанне, якое паспрыяе святочнай хвалі. Галоўны герой — сумленны юнак Галляш Кацюба. Яму сімпатызуеш і спачуваеш з першай старонкі. Са свайго звывага свету, з бесперапынай працай ды знясіленай клопатамі маці (якая, хоць і любіць сына, але часцей ушчувае за розныя правіны), трапляе ў чароўны загадкавы свет і знаходзіць там сяброў... Тут магчымыя дзве поўні ў небе, зямля можа зрабіцца празрыстай і паказаць схаваныя ў ёй скарбы, а выгравіраваная на медным пярсцёнку выява лісы... пабліскае вачыма ды маша хвостом! «Казкі ж чыстая праўда, пакуль іх расказваюць. Казкі жывыя, пакуль у іх вераць...» — упэўнена аўтар. Галоўнае, што казначная гісторыя Маргарыты Латышкевіч нясе святло, веру ў дабрыву і справядлівасць...

Таксама прадстаўлены ў прозе Георгій Марчук з рамана «Мокры снег». Яго героі — самыя звычайныя людзі, галоўнае для якіх — грошы і камфортнае жыццё. Калі старэйшае пакаленне — Максім і яго жонка — хоць калісьці былі здольныя на высокія пачуцці і ўчынкі, якія дыктавала каханне (напрыклад, узялі на выхаванне хлопчыка з дзіцячага дому), то што застаецца малодшаму пакаленню? Адкуль узяць тое, што вышэй за матэрыяльныя даброты і цясельныя ўцехі?.. Калі паўсюль — і ў сям'і, і ў свеце — культ грошай і сілы... Письменнік запрашае да роздуму.

Вершы Валярыны Куставай — сапраўдны россып метафар, нечаканых сэнсаў і процілегласцяў, арыгінальных вобразаў і бліскучых параўнанняў. Зліцце каханья і патрыятычных пачуццяў (а таксама і высокі пафас у спалучэнні з дробным) — відавочная адсылка да Уладзіміра Караткевіча. Твор мог бы быць шэдэўральным, каб не збівала з панталыку «што» ў дачыненні да адушаўленага «мужчыны»:

...ты і ёсць мужчына-Айчына,
плечы якога — мур,
сэрца — брукаванка,
і ўсмішка — каханка,
што вярнуўся пасля вайны.

Ёсць паэты, чыя творчасць ярка вылучаецца ў агульнай вершаплыні. Да іх ставіцца з асаблівымі паграбаваннямі і чаканнямі. Валярына Кустава, на мой погляд, — манавіта з такіх аўтараў. Таму, напэўна, удвая больш засмучае, калі спатыкаешся на «ў» пасля зычнай: «Калі цёпла на сэрцы — вершы маўчаць ў галаве». Наймацнейшы верш — апошні ў падборцы:

Яна ўсміхнецца —
далоні ў далоні возьме.
І выдыхнуць зможаеш — глыбока,
нібы ўпершыню.
Смерць — гэта восень,
памножаная на вышыню.

Тэматыка нізка Віталія Шалаева «Кругагод» адпавядае назве: змена пораў, хуткацечная іх плынь па коле часу. Найлепшыя беларускамоўныя вершы, прадстаўленыя на конкурс «Віцебскі лістапад», дзе-нідзе ўражваюць трапна перададзенымі пачуццямі і вобразамі: «Не параўнаць хвілін хмяльных, / што напаўнялі асадады, / з маркотай гэтых дзён змяных» (Ірына Мацкевіч), «Мо дзе высока ёсць / усё, што захочаш сам, / тут вась жа, як на злосць, / ноты і рыфмы — / хлам!» (Дзмітрый Юртаў).

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць з творчасцю слынага чэшскага пісьменніка Карэла Чапека (1890—1938). Кароткія апавяданні, пераствораныя па-беларуску Сяргеем Сматрычэнкам, аб'яднаны пад агульнай назвай «Апокрыфы», будуць сапраўдным падарункам чытачу!

Адкрыццём нумара стала навуковая публікацыя «Невядомы Марцін Кухта». Ці не адзіны гэта выдавец, чьё імя запомнілася найперш з развітальнага верша Максіма Багдановіча? Мікола Трус з тыповай для даследчыка скурапулэснасцю і дакладнасцю праядчыня завесу тамнічасці над постаццю выдаўца.

Яна БУДОВІЧ

Снежаньскі нумар «Нёмана» адкрываецца займальным творам Аляксандра Стрыгалёва «Пераход». Нягледзячы на даволі закручаны сюжэт, змест не пакідае пытанняў у многім дзякуючы яснай і лагічнай структуры. У цэнтры гісторыі — лёс чалавека, якому ў адзін момант выпаў шанец зразумець сябе і іншых, бо яго сталае на першы погляд жыццё аказваецца наскрозь фальшывым. Вінаваціць у тым можна толькі самога сябе (хоць на працягу гісторыі гэтая думка адыходзіць на другі план). «Пераход» — твор на палову фантастычны, тут пануе збег акалічнасцей. Прытым само паняцце «збег акалічнасцей» аспрэчваецца: няма нічога выпадковага, проста людзям ведаць пра гэта не дадзена. Свет ідэі і свет матэрыі, свет утопіі і свет рэальны, свет добра і свет цемры — ключавыя ланцужкі, пра што прапануе паразважваць А. Стрыгалёў.

Тэме вайны прысвечана апавяданне Анатоля Матвіенкі «Легіён ідзе на фронт», якое дае магчымасць паглядзець на канец Другой сусветнай вайны вачыма салдата-фашыста. Падзеі адбываюцца ў Берліне вясной 1945 года. Твор распавядае пра мужчын розных нацыянальнасцей, якім давялося апошні раз змагацца за свае ідэі. Письменнік, нібы сцэнарыст, імкнецца падрабязна перадаць кожны момант і пачуцці герояў — непрадзюжата і дакладна. Але, не пазбягаючы пэўнага маралізатарства, аўтар робіць толькі адну бескампрамісную выснову: «...эсэсавец не мае нацыянальнасці, ён інфіцыраваны заразнай хваробай, якую можна выкараніць толькі фізічным знішчэннем».

«Залатая формула» Вікторыі Сінюк — гэта мініяцюры пра жыццё і любоў. Назву падборцы дала аднайменная частка, прысвечаная спрэчцы двух чытачоў наконце таго, што ёсць сапраўдная паэзія. А гэта, як высветлілася, найбольш поўна перадае радок Барыса Пастарнака «...и дышат почва и судьба». Асноўная прыкмета дадзеных твораў В. Сінюк — непазнавальнасць герояў. Магчыма, для такой праявінай формы яны не зусім патрэбныя. Бо, нягледзячы на змест (а гэта пачуццёвы маналогі герані ці філасофскія дыялогі двух персанажаў) кожны твор — наўпрост перадача аўтарам асабістых разваг.

Паэтычная падборка Андрэя Скарынікіна «В мечтах заоблачных, надеждах тающих» напоўнена разважанымі пра каханне, такое непрацяглае і няўлоўнае для лірычнага героя. Нават у вершы «Творчы вечар» ён атрымлівае медаль за сваю працу ад масцістага творцы, але сімвалічна мяняе яго на дзяўчыну: «Его награды ждуть на небесах, / А на земле он каждый день в слезах — / И потому его бессмертна лира!..» Многія вершы аўтара (калі не звяртаць увагі на пафас) падтрымліваюць лёгкі настрой, але некаторыя выклікаюць разгубленасць, як, напрыклад, наступныя радкі:

Братья и сестры — родные, духовные,
Вплоть до скончания времен,
Стойко творите обряды церковные
И исполняйте закон!..

Станіслаў Валодзька (нізка вершаў «Астры даброты» ў аўтарскім перакладзе з беларускай мовы) выкарыстоўвае вобразы, блізкія і знаёмыя кожнаму: роднай хаты, пад акном якой цвітуць кветкі, асенняга неба, поўнага зорак, і — галоўны — маці, у поглядзе якой — і радасць, і сум. Між тым, нягледзячы на выразны пазітыўны пасыл, нічога больш арыгінальнага ці запамінальнага ў падборцы не знайшлося:

К морю льнет Анапа — дивный город.
Как сквозь слезы счастья — в дымке горы...
Край родной — милее нет на свете.
В гости прилетел оттуда ветер...

Завяршае паэтычную частку Аляксандр Паўлоўскі нізкай вершаў «Паверыць я зноў хачу...». Творца ўпэўнены, што паэзія лечыць любыя хваробы: «Как детского смеха волнами, / Усталость в себе прогоняю / Поэзией — силой вольною, / Она не предает, я знаю!» Найбольш удалым усё ж падаецца верш «Свойства памяти — забывать...», у якім аўтар набліжаецца да чытача, перастаючы быць прамоўцам ці песняром жаночай прыгажосці, як у іншых творах падборкі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

У апошнія дні куды ні торкніся вачыма, так і цягне пазіраць зракам на мандарынавай лупіне, якую, бы соль паверх лёду, раскідваюць адказныя за святочны настрой. І гэта ў нейкай ступені настрой аўтарытарны, бо на імгненне адпаведнасць патрэбнай тэме радыкалізуецца, выходзіць на першы план і нават больш, чым у звычайных будзённых часінах, хлусіць чалавеку наконце таго, хто ён такі, што з ім адбываецца і як яно ўсё быццам павінна быць. Не ясі аліё — нелюдзень, не ставіш ялінку — тым больш! Не жадаеш сутыкацца з мастацкімі творами на тэму Каляд, у якіх, акрамя тэмы, можа, нічога і няма? ...Наогул сэрца ў цябе няма. Апошні ў гэтым годзе нумар «Маладосці» заканамерна ідзе ў традыцыйным кірунку, але адначасова (бы прэвентыўны навагодні цуд) знаходзіць падставу для таго, каб адхіліцца ад курсу, які дыктуе хваёва-абнуляльная завая.

Раздзел паэзіі адкрываюць вершы Маргарыты Латышкевіч. І калі першы з іх не надта выразны, другі закучвае снег у мілую разгорнутую метафару звера, якое для сябе адкрывае дзесяцігадовае дзяўчынка Ліза. У творы «С+М+В» Зміцер Крэс крыху перасэнсоўвае сюжэт пра трох «валхвоў» і пераносіць яго ў Мінск, хаця ў сутнасці змяняецца не так і шмат. Алёна Беланожка з дапамогай серыі цікавых вобразаў ператварае зімова-святочную тэму ў нешта нязвыклае, а закальцавана-параўнальнае «жангліраванне» шарами толькі замацоўвае агульную трапісную ужытых мастацкіх сродкаў. Юлія Шэдзько пазбягае тэматычнай замыленасці каляднай тэмы іншым, постмадэрновым чынам: на працягу ўсяго верша яна задаецца пытаннем, якім мусіць быць калядны верш. На жаль, постмадэрнасць канчаецца на ўзроўні задумы і сінтаксісу, бо сам па сабе твор не абыгрывае і не высмейвае штампы — толькі ставіць абсалютна шчырыя і сцвярдальныя вобразы ў стан граматычнай адарванасці ад аўтара.

Праз прамалінейны і бытавы аповед пад выглядам верша падае сваю калядную варыяцыю Андрэй Дуброва: у творы няма нават казкі, каб можна было палічыць яго дзіцячым і дзякуючы гэтаму дараваць залішняю прастату і апісальнасць. Тая ж апісальнасць, на кантрасце з папярэднім аўтарам, ніяк не перашкаджае Аксане Ючкавіч выціснуць з жыццёвай фактуры мастацкія сокі. Вершы «Святое ў штодзённасці», а таксама «прарочае» з яе падборкі з'яўляюцца добрымі прыкладамі не толькі зімовых вершаў, але і твораў, працяглых любоўю да Беларусі, — і пры гэтым ні на ёту не збітай у сэнсе як паэтычна-прафесійным, так і агульна-светаадчувальным.

Тэматычным сюрпрызам і адхіленнем ад зімовых каштоўнасцей аказаўся «Кітайскі шытак», прысвечаны 70-годдзю КНР і Году адукацыі Беларусі ў Кітаі. Акрамя цалкам прадказальных перакладаў паэзіі і прозы (дарэчы, цікава, што проза ў снежаньскім нумары прадстаўлена выключна перакладамі з кітайскай), у межах гэтага тэматычнага блока ёсць артыкул, які прысвечаны кітайскаму выданню-пабраціму «Маладосці» — часопісу «Новая моладзь». Ды і ўвогуле публіцыстыка тут даволі разнастайная: знайшлося месца і для звычайных рэцэнзій, і для інтэр'ю, і для партрэта, нават для матэрыялу па тэме кітайскіх дэтэктываў, з паглыбленнем у гісторыю і нацыянальны асаблівасці жанру.

На апошніх старонках нумара зроблены зручны спіс усіх аўтараў, што друкаваліся ў «Маладосці» на працягу года, дзякуючы якому можна пагуляцца з падлікамі таго, хто ў якім раздзеле быў найбольш прадукцыйны. Спойлер: у раздзеле крытыкі недасяжным кантэнт-мэйкерам стала Кацярына Масэ, якая перасягнула сваіх канкурэнтаў не толькі па колькасці матэрыялаў, але і па колькасці знакаў у кожным з іх (а галоўнае — сур'ёзным навуковым падыходам). Вызначэнне астатніх «пераможцаў» (як і падвядзенне агульначасопісных вынікаў) застаецца за чытачамі «Маладосці», бо ніякі агляд і ніякая крытыка не зможа цалкам паўплываць на стаўленне да мастацкага выдання і таго, што з ім адбываецца. Апошні крок — заўсёды за актыўным чытачом.

Данііл ЛЫСЕНКА

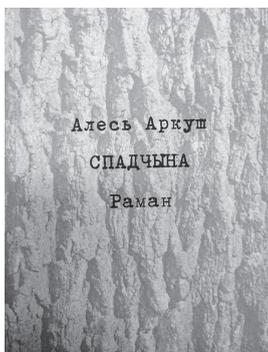

РАСКАПАЦЬ ТАЯМНІЦУ

ЗАЗІРНУЦЬ У АПАКАЛІПСІС ДУШЫ

Чытанне рамана Алеся Аркуша «Спадчына» (Полацк, Выдавецкая ініцыятыва «Полацкае лядо», 2018) можна параўнаць са шпацырамі па незнаёмай вясковай вуліцы. То-бок, хача трапляеш у канкрэтную вёску ўпершыню, ты ўсё адно маеш прыкладнае ўяўленне, якой мусіць быць яе асноўная стрыжнявая вуліца і дамы з палісаднікамі ўздоўж яе: усе розныя, але ў пэўных межах, дазвольных рэчаіснасцю.

Алеся Аркуш
СПАДЧЫНА
Раман

Расповед аўтара ў асноўным тычыць асабістай сямейнай хронікі: сцэны з дзяцінства, з жыцця бацькоў і бабуль-дзядуль у даваенныя гады, падчас вайны і пасля. Гэта — тое, што мусіць трымацца ў межах дазволенага, магчымага. Падобнае могуць расказаць многія пра сваіх не вельмі далёкіх продкаў, калі ты былі простымі сялянамі і жылі ў Беларусі. Але асноўным стрыжнем праз гэтыя падзеі праходзіць інтрыгоўная сюжэтная лінія з элементамі дэтэктыва. Нібыта падчас шпацыру між вясковых дамоў уваходзіш у нейкі двор і... трапляеш у іншае вымярэнне.

Ненавязліва, але настойліва аўтар вяртаецца да пошукаў звестак пра лёс таленавітага майстра, былога партызана, а потым асуджанага на жыццё ў высылцы Шагойкі, які па вайне дапамагаў вясковым тым, што падрабляў патрэбныя ім дакументы. Лагічна, што аўтар задаецца этычным пытаннем: наколькі апраўдана парушаць закон (але не робіць дыдактычных высноў і маралізатарства — хай чытач

вырашае сам). Падмануць сістэму, але выратаваць ад голаду ўдаву і яе васьмярых дзяцей. Падрабіць подпіс і пячатку, але зберагчы ад пераследу органамі НКУС ні ў чым не вінаватую дзяўчыну. І вось тут аўтар робіць цікавы ход. Асоба Шагойкі нявыдуманая. Пра яго распавядаецца ў выданні Івана Дзядзюлі «Лясная гвардыя. Запіскі былога камісара партызанскай брыгады «Смерць фашызму»» (Мінск, «Беларусь», 1968). Алеся Аркуш уключае ў раман тое месца «Запісак», якое мае дацэнне да Шагойкі (натуральна, пазначыўшы аўтара і твор, толькі перастварыўшы ўрываком па-беларуску). Гэта расповед пра тое, як партызанам удалося здабыць нямецкія бланкі, а пасля Шагойка падрабіў па іх узоры дакументы, з дапамогай якіх лясныя браты, пераапрунуўшыся ў вайсковую форму нямецкага камандавання, атаварваліся прадуктамі харчавання на нямецкіх складах (з вялікай рызыкай быць выкрытымі). Трэба заўважыць, што менавіта ў гэтым месцы рамана найбольшы «экшн»: прачытваецца на адным дыханні, з заміраннем сэрца. Партызанскія мемуары цяпер мала хто чытае для сябе. Аркуш вяртае чытачу

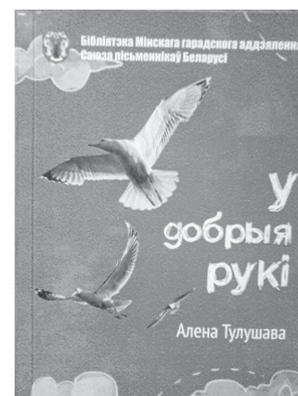
такі цікавы, вельмі дакладна псіхалагічна выпісаны сюжэт...

Вяртае на Бацькаўшчыну аўтар і Шагойку. З Казахстана той едзе дадому... паміраць. Даведаўшыся пра невылечны дыягназ, не мог не паехаць: «...Адна важная думка прымусіла яго выправіцца ў дарогу: нават кепскі зыход справы меў адзін станоўчы вынік — яго пахавалі б на радзіме. Казахстан быў для яго выгнаннем, прычым несправядлівым».

У анатацыі да кнігі — папярэджанне: «Не ўсе падзеі насамрэч мелі месца. Хача аўтар не выключае, што так магло быць на самай справе». Пра што думаў Шагойка, ступіўшы на Жодыньскі перон? З якімі пачуццямі вяртаўся? Што рабіў, каго наведваў? Што адчуваў? Гэтыя падзеі — рэканструкцыя аўтара.

Асаблівы сэнс мае назва рамана. І вузкі, і шырокі, што ўзаемазвязана паміж сабой. Калі ў шырокім сэнсе, то гэта наша зямля, Беларусь. Лясы і азёры, балоты і рэдкае сонца, а таксама частыя войны — усё гэта стагоддзямі фарміравала наш менталітэт, таму беларусы такія, якія ёсць... Калі разглядаць спадчыну ў вузкім сэнсе, у дачыненні да герояў твора, то ёю з'яўляецца... лапата, якая засталася сынам пасля смерці бацькі. Гаспадарчая прылада, якой апрацоўваюць зямлю. Але... ёю можна выкапаць скарб, а можна раскапаць не адну таямніцу! «А ўяўляеш, колькі такіх таямніц хціва праглынуў час», — нібыта сам сабе, а насамрэч для чытача зазначае пісьменнік.

Яна БУДОВІЧ

Апошнім часам узрастае папулярнасць апостакаліптычных твораў пра тое, што чакае Беларусь і беларусаў у недалёкай будучыні без асаблівай увагі да асобна ўзятага чалавека, без засяроджвання на яго лёсе і характары праз псіхалагічнае даследаванне. Галоўнае адно неверагодны сюжэт. А ў выніку гонкі за чытачамі губляецца тое, пра што пісьменнік дбаць калі не павінен, то хача б мусіць, — мастацкая праўда вобразаў, псіхалагічны партрэт чалавека, яго душа і духоўнасць. За маштабамі надзвычайных прыгод губляецца чалавечае жыццё. Такія думкі ўзніклі пасля прачытання апавяданняў Алены Тулушавай, пераствораных па-беларуску Уладзімірам Саламахам. Кніжка летась пабачыла свет у серыі «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі».

Дык вось апакаліпсіс... Ён непасрэдна павязаны з кожным творам аўтаркі. Але не праз маштабныя падзеі і глабальныя катастрофы. А праз маленькія катастрофы маленькіх, непрыкметных, нікому не патрэбных на першы погляд людзей. Пісьменніца, псіхолог па адукацыі, доўгі час працавала з выхаванцамі дзіцячых дамоў, прапускае праз сябе гэтыя чалавечыя катастрофы. Яе проза выглядае строга і жорстка, хоць і балансуе на тонкай мяжы вытанчанасці. Яна не шкадуе ніводнага свайго героя, не суперажывае, ёй гэтага і не трэба, бо мае іншую задачу. Алена Тулушава выступае салярным апавядальнікам, які занатоўвае час і яго сведка словам, ствараючы летапіс пакалечаных жыццём лёсаў і, магчыма, працягаючы справу Чэхава, які таксама меў слабасць да адлюстравання непрыкметных маленькіх людзей...

У фокусе яе прозы — беспрытульнасць свету, нялюбая праца, няўдалыя спробы наладзіць асабістае жыццё, прынесці карысць грамадству. Але часам робіцца страшна ад таго, як герой разумее гэтую «карысць» (апавяданне «Слава»).

Свет застыг і зацвярдзеў. І людзі ў ім такія ж: «...яны абвінавачвалі, Ліда агрызалася. Злавацка было прасцей». А зараз, калі лекарка кажа «мы» і «нам», «...як бы не разраўсціся». Ёй шаснаццаць, яна цяжарная, наркаманка, у яе ВІЧ... («Першынец»). У творы «Трэба будзе неяк паглядзець» паступова разгортваецца цяжкі лёс героя: страпана хвароба — слепата, абьякаваць навакольных, адзінота. Але ён працуе масажыстам і майструе мадэлі самалётаў, караблёў, танкаў і машын... Яшчэ адна гісторыя аб «нябачных свету злязах», тыповая для айчынай літаратуры. Аднак Тулушава не спачувае герою. Пазбягаючы гучных слоў і патэтыкі, яна захапляецца яго жыццёўстойлівасцю. Ён не выстаўляе рахунак навакольным і ўсяму свету. Бяда не ламала, а надзяліла зайздроснай мудрасцю. Адсюль і назва апавядання, што нібы адмаўляе хваробу героя.

«Іншая вайна» ўражвае, бадай, больш за ўсё. Дзеянне адбываецца на Захадзе. Нечаканая тэма — кантакты цывілізацый. Тулушава раскрывае яе падкрэслена камерна: героі «іншай вайны» — чарнаскуры хлопчык, беганец з Ліберы і яго белыя аднакласнікі-еўрапейцы. Яны жывуць разам, разам рыхтуюцца да ўрокаў, але не могуць і не хочуць зразумець хвалявання юнага ліберыйца, які на ўласным вопыце зведаў жахі вайны ў сваёй краіне...

На жаль, з тэхнічнага боку афармленне кнігі пакідае жадаць лепшага: безліч прапушчаных літар, косак і кропак, адсутнасць прабедаў паміж дзялогамамі і галоўным тэкстам і інш. Хацелася б, каб наступная «сустрэча» таленавітай расійскай аўтаркі з беларускай аўдыторыяй была бездакорнай.

Мікола АДАМ

УВАСОБЛЕНАЕ ХАРАСТВО

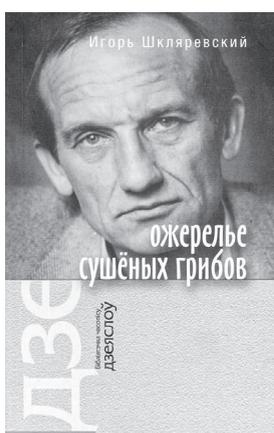
З чаго пачынаецца паэт? З той першай нечаканай-імгненнай асацыяцыі, збятэжанаці перад веліччу і загадкаваасцю светабудовы, з раптоўнага ўсведамлення сваёй нікчэмнасці і адначасова значнасці, непаўторнасці, здольнасці сказаць толькі тое і толькі так, як гэта можаш ты, — і больш нішто... З той таямнічай гісторыі, якую паўшэптам расказваў тата ў змроку соннай хаціны... З першых пахаў, гукаў, сонечных промняў, бруення вады, вечаровага вогнішча, месяцовага ззяння, вандровак па гушчарах, першых знойдзеных грыбоў...

Так, паэт пачынаецца са свайго дзяцінства, вырастае з яго і ў той жа час застаецца ў ім на ўсё жыццё: здзіўлены, агаломшаны дзіцёнак, які аднойчы зразумеў, што часу і смерці няма, але ёсць Слова, і ў ім — вечны жыццятворны Дух.

Прадстаўнік «старой паэтычнай гвардыі» Ігар Шклярэўскі зрабіўся класікам яшчэ ў мінулым стагоддзі, але, тым не менш, без яго твораў немагчыма ўявіць сучасную паэзію. Нягледзячы на тое, што піша ён па-руску і з 1965 года жыве ў Маскве, па светавычуванні ўсё-ткі застаецца абсалютна беларускім творцам. Радзіма заўсёды займала ў яго жыцці надзвычай важнае месца: за ўласныя сродкі па-садыў цэлы лес на Прыпяці, збіраў грошы, каб дапамагчы чарнобыльскім перасяленцам займець новае жылло. І нішто так, як ён, не змог перадаць непаўторную, стыхійную энергетыку Айчыны, паказаць нам «...могілёўскае лето, полустанкі, грибочныя дожджы, окна, полныя тэплага света». І толькі ён меў права распачна-радасна ўсклікнуць у адным са сваіх вершаў: «Руки болять! Ноги болят!», агучыўшы адным характэрным радком эмацыянальны стан свайго земляка, які прахрыў сваё жыццё ў непарыўнай сувязі з прыродай і, наракаючы на цяжкую сялянскую долю, тым не менш, не ўяўляў інакшага лёсу.

Летась у выдавецтве «Кнігазбор» у серыі «Бібліятэчка часопіса «Дзеяслоў»» пабачыла свет кніга вершаў, паэм і эсэ Ігара Шклярэўскага «Ожерелье сушэных грибов». Адкуль жа такая незвычайная паэтычная назва? Адкаж — у нізцы зацемак «Неопалимое»: «Дмитрий Сергеевич Лихачев... склонил свою серебряную седину, и я надел на него ожерелье сушэных грибов». Гэтак ураджэнец Беларусі, перакладчык «Слова пра паход Ігара» і «Песні пра зубра» засведчыў сваю павагу і ўдзячнасць сьлыннаму філалагу-даследчыку, які, між іншым, лічыў перастварэнне «Слова...» Шклярэўскім на рускую мову адным з найлепшых. А пасля знаёмства з перакладам знакамітага твора Гусоўскага ў сьлыннага акадэміка «...ажно вочы засвяціліся ад радасці». Абодва пераклады змешчаны ў гэтым зборніку. А ў сваіх эсэ Шклярэўскі таксама паэтычна і адначасова лагічна выбудовае гіпотэзу, што аўтар «Слова...» — беларус («...человек с ястребом или соколом на плече, но крлыло птицы закрывает его лицо»). Падобнай думкі, дарэчы, прытрымліваўся акадэмік Ліхачоў і гісторык Салаўёў. Як адзін з доказаў Шклярэўскі прыводзіць выключна беларускае слова «цвелить» (злаваць, дражніць). Зрэшты, хто, як не сам паэт, лепш за ўсё зразумее і адчуе іншага паэта, няхай нават той жыў за шмат стагоддзяў раней?

Лірычная медытацыя Шклярэўскага пры ўсёй сваёй знешняй прастаце глыбінная і натуральная, але не рафінаваная, чым выгадна вылучаецца на тле ўсёй сучаснай паэзіі. Яна пазачасавая,

Ігор Шклярэўскі

ожерелье
сушэных грибов

ДЗЕ

рэдка калі ў ёй можна знайсці нейкія канкрэтыя прывязкі да гістарычных падзей, магчыма, толькі ў вершах-прывячэннях альбо ў такіх творах, дзе прарываецца вонкі бязмежная любоў аўтара да Радзімы: «За Оршей», «Воспоминание о Кричеве», «Белорусская Библия», «...У брата на Березине»... У гэтым сэнсе яна найбольш блізкая да эстэтыкі Райнера Марыя Рыльке альбо Федэрыка Гарсія Лоркі, калі малазначнае на першы погляд робіцца галоўным, няўлоўнае лунае ў паветры, а час і падзеі разгаліноўваюцца, каб сысціся ў сэрцы паэта:

*Земляника сомлела от зноя,
оставляет на пальцах следы.
Изнывают поля и сады
и не движется время земное.*

Шклярэўскі — майстар мастацкай асацыяцыі. Напрыклад, калі ён адлюстроўвае рэфлексіі закаханага падлетка:

*Деревянные руки и ноги,
деревянный казённый язык
да еще этот шарфик убогий,
а под ним словно камень, — кадык.*

Здаецца, усё проста і зразумела: тыповая сітуацыя, калі хлопец ці не ўпершыню ў жыцці прыйшоў на спатканне з дзяўчынай, усведамляючы сваю нязграбнасць, няздольнасць вымавіць ці зрабіць нешта ўцямнае. Матыў, які сустракаецца ў літаратуры шматкроць, напрыклад, у Барадзіна, калі ў адным з вершаў ён сам сябе называе «...чубатым і насатым, няўклюдным, вінаватым»...

І раптам — вобраз, які пры ўсёй сваёй нібыта штучнасці, амаль каламбурнасці дазваляе не толькі зазірнуць наўпрост у душу аўтара, але і прыадчыняе дзверы ў яго творчую майстэрню:

Я — убожество! Ты — божество!

Вядома, можна ўспрыняць гэтыя словы літаральна — як эмацыянальны выбух, спантанны і непасрэдны. Але паэт не быў бы паэтам, калі б не пакідаў у сваіх вершах прасцягу для інтэрпрэтацыі. А што калі ён насамрэч вяртаецца не да зямной дзяўчыны, а да Паэзіі, Музы? У такім выпадку мастацкае абагульненне набывае завершаны выгляд, аўтар тут «здывае каплялюш» перад увасобленым характвам.

Лірычны герой Шклярэўскага — гэта чалавек прыроды, адэт прыгажосці, абаронца традыцый і звычайу продкаў. Паэма «Летописец реки...» — таму сведчанне. У гэтым творы паэт сапраўды прамаўляе ва ўнісон з вібрацыямі роднага краю, пільна ўзіраецца ў Сусвет «вачыма вады»:

*Оцепенев, он смутно вспоминал
себя — еще до своего рождения,
смотрел на убегающую воду
и радостно ее не понимал.*

Змешчана ў кнізе і гутарка паэта з Міхасём Скоблам, у якой Шклярэўскі прызнаецца, што хацеў бы вярнуцца ў Беларусь, туды, дзе «...з'яднаюцца пачатак і канец, — на родную Магілёўшчыну ці ў Мінск». Падаецца, што зборнік «Ожерелье сушэных грибов» — гэта і ёсць своеасаблівае метафарычнае «вяртанне» Паэта на Радзіму, на родную бялыніцкую зямлю, да вытокаў свайго сапраўднага, прыроднага, стыхійнага таленту.

Янка ЛАЙКОЎ

Віктар ГАРДЗЕЙ

Залёты на калядны пост

З падзякай зіме і Калядам
Збіраемся гуртам хлапечым
І — лахаць на хатах чужых,
Дзяўчат каб уразіць хоць нечым,
Яны ж у матуль пад наглядом —
Нядрэмных сваіх старажых.

Паблізу тут шмат на выданне.
— Не стойце, — крычаць, — бо марозна!
Цяпер хату жур абміне.
Вячоркі разыдуцца позна:
Якое ж без жартаў каханне?
На сівер не хочацца мне.

Магчыма, замовы, прысушкі,
Ды вернецца смеласць паволі,
Нам хораца вельмі дваім.
Падушкі на ложку да столі,
І вабяць, прызнацца, падушкі,
А мы гэтак блізка сядзім.

Дар'я ГАРОШКА*

Novy good

гэты свет	берымбау
найцудоўны бязмежна цікавы	NOVY GOD ідзе
хтосьці кідае піць	накідае сляды ў брудзе
хтосьці гатуе каву	у NOVYM GOODзе людзі! напэўна...
хтосьці грае (у думках пакуль) на	НА ПЭЎНА! УСЁ БУДЗЕ! ;)

Міхал ХУБЕРТ

Калядная імпрэсія

Варта сцерці ўсе запрашэнні
Распрануцца й на сваю скуру
Іголки адчуць
Подаць ступакоў звычайнага
Чараўніцтва,
Не зважаючы на штодзённае
Сонца й святло
Масянжовых крывых літароў.
Слухай музыку снегу.
Некаму стане белае тушы,
І горад адчуе ў каменным страўніку
Трымценне зырккіх зрэнак.
75 Вт чыстага й прахалоднага шчасця
І гірляндыв святочных галоў.
Усе мае фарбы тут,
На тваіх руках у кожным зруху
Мяккіх лініяў і адбіткаў лічбаў
На неонавым экране Раства
Пад расчуленым светам майго
Адчування тваіх далёкіх думак.
Парцалянавы твар анёла
Адлюструе зіхценне
Маціцовага цёплага снегу,
І я пачую і раздрукую словы
З песні каляднага снегу.

Матуля без пэўнага скутку
То ў лямце падкручвае кнота,
То нешта паруніцца ўзяць.
Яе зразумела турбота:
Хітрун, што стаіўся ў закутку,
Пакуль кавалер, а не зяць.

Прыйдзі ж, пацалунак жаданы!
Уздрыгнем нервова ад спуду.
Апоўнач. Завеі разгул.
Не здасць пост калядны зануду,
Хоць, пільнасію ўжо змардаваны,
На печы заснуў каравул.

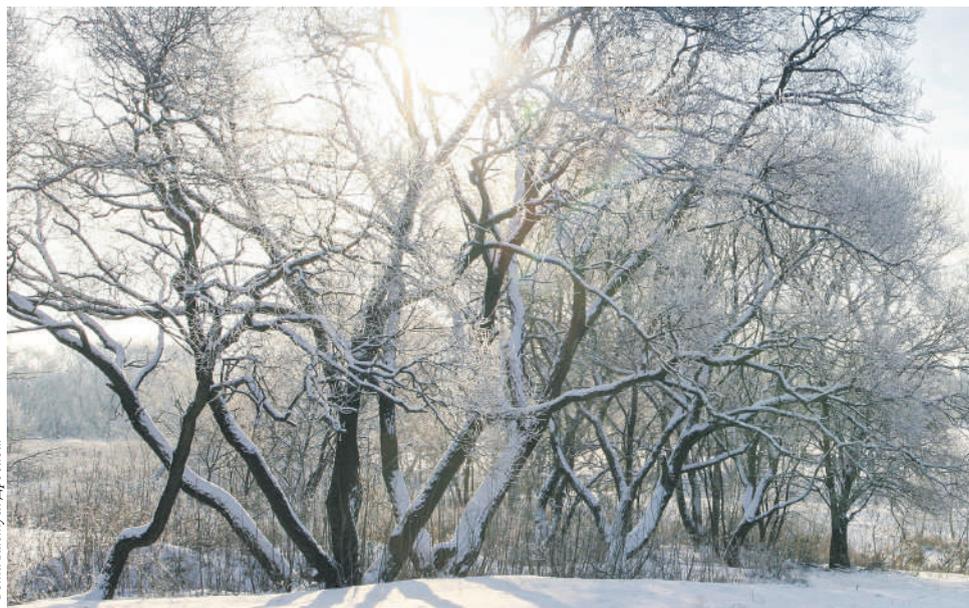
Ля старой галубятні

На сталічным бульвары Шаўчэнкі
Галубятня стаіць і цяпер.
Што рабіць тут высновы, ацэнкі,
Калі страчаны птушкам давер?

Словы сябра прымі за лякарства,
Можна, вернецца ў сэрца любоў?
Многа вестак на месцах жыхарства
Праз паіштовых даслаў галубоў.

Хай было гэта ў снах і блюзненнях,
Думаў, дзень мне аблэгку нясе.
Пасланцоў ці сустрэлі ў сяленнях?
На бульвар не вярнуліся ўсе.

Ненавучаны голуб мабільны
Каб здалеў хоць адзін перагон,

Фота Кастуся Дробова.

Валярына КУСТАВА

Каляднае

Калі я быў маленькі, усе мае сябры
пісалі лісты з пажаданнямі
Дзеду Марозу ці Святому Міколу,
я ж пісаў лісты Богу, бо лічыў,
што Бог — самы галоўны Дзед Мароз,
прэзідэнт усіх святых Мікалаеў.

Віталій БЫЛЬ

У гразі загразае снежань,
Мочыць святы калядная слота.
За акном — стабільная мешань.
Снег — адно на рэкламных фота.
Хтосьці ў Свіслач закідае вуды,
Хтось на Хануку вучыць кабалу,
Я ж яліны сячы не буду,
Сам пакрочу да Санты ў Шамбалу.
Паўночны полюс і лапландская тундра —
Для дзяцей даверлівай публікі
Файна выдумаў нехта мудры
Выцягваць рознаплямёныя рублікі.
Да Шамбалы — полюса полюсаў —
Нідзе не прададуць вам білеты.
Там не паркуюць турыцкіх аўтобусаў
З мільёнамі разьявакаў усёй планеты.
Чаго сюды перці — наўкол камень голы,
Снягі, завірухі, ледзяныя глыбы...
Толькі часам, бывае, праляцяць анёлы
З вачыма мудрых запалярных карыбу.
Я гляджу, як нясуць на ўсход і на захад
Ламы-валхвы ладан, смірну
і дыскі «Нірваны»,
Як Святыя Міколы стартуюць між
пагад, па-над
Маёй галавой бясконцымі
імчаць караванамі.
Не ўвайсці мне туды,
сагнутаму цяжарам кармы,
Не патрапіць туды
без экстазу шаманскага.

Апярэнем сваім нават стыльны.
Шпацыруе звідна ля вакон.

Зрэдку пісьмы па пошце звычайнай
Мне прыходзілі ў твая часы.
Галубы прападалі адчайна,
Ды не блыталі ўсё ж адрасы.

Сага пра лясное рэха

1
Як па лесе блукалі чацёра сяброў:
Чорных ягад не бачна і вобмаль грыбоў.
Скрозь чарнічнікі
хтось абшалёстаў да бобкі,
На забавы адным, але многім — заробкі.
Бор шуміць, бор гудзе —
рэхам коціцца звон.
На лясныя дары тэрмін свой і сезон.
Сцеханулі без толку пасады і ляды,
Чым дзяўчат, жаніхі,
частаваць на Каляды?

2
Нас вяла завядзёнка Малога Сяла:
Зборня ў хаце зімой, дзе нявеста жыла.
Ранні госць, позні госць,
адтапырвай кішэні,
Той і гэтай дзяўчыне —
ласункаў на жмені.
Тут гарбузікі, семкі, асобна — халва,
І чарніцы сушылі якраз да Раства.

Будуць рады дзяўчаты найболей арэхам.
У лясчыннік гайда!
Але спынены рэхам.

3
З добрай весткай крыляюць анёлаў ганцы:
Час жніва, дык жаўцеюць ужо лузаны.
Нехта з радасці крыкнуў «Ого!»
шальмавата,

«О-го-го-о!» —
адегуаецца бор з перакатам.
Дуплы ў соснах старых
(не салгуць леснікі)
Служаць так, як у храме — галаснікі.
Ну, артысты прыйшлі!
Нам не трэба авацый.
Дзе стаіш, там і сцэна
з жывых дэкарацый.

4
Ролю Шура агучыў, а рэха здаля
Покліч «Ні-і-на» люляе, нібы немаўля.
Выдаў тайну юначу Коля спантанна —
Рэха плаўна і гулка падказвае: «Га-н-на!»
Стась і я накрычалі аднолькавы плён,
Не бянтэжыць, аднак, супадзенне імён.
Зноў галёкае рэха, а мы не глухія,
Можна, двойчы і тройчы пачулі:
«Саф-і-ія!»

5
Гераічную сагу пішы — не пішы:
Беразі да Каляд лузаны-спарышы.
Поплеч з намі ідуць не сказаць,
што ў абдоймы,
Феі лесу і лёсу, раўнівая лоймы.
Сябрукі: Стась і Шура, і Коля-Калян,
Шмат было ў нас лясчын
і чарнічных палян.
Не вяртаецца рэха, яно без працягу,
Ды забыць штось не хочацца гэтую сагу.

ладна так і быць
магчыма, адхілімся ад праграмы
абрыдла
выб'емся з рытму
завіце мяне капітанам

хапайце нажнічкі-істэрычкі
прадставім звыклых персанажаў
у свежых ампула
ў якасці снегу на клей
крышым пенапласт
алені — лажа
бяром зуброў рэжам
ды лепім калядныя калажы

пенапластавы снег
рыціць на зубах
святы Мікалай
скача на зубах

Марыя МАРТЫСЕВІЧ

Хлеб святога Антонія

Што ж ты адразу на станцыю —
вось, глядзі:
коміны тут абвіае вінаград Гаўдзі,
жабка на браме, на флюгеры —
тоўсты дзік
хрумкае мёрзлымі яблыкамі цыклёна.
Пальмы на кожным падворку —
такое дзіва: з пластыкавых бутэлек
паўстае Барселона.

Камусьці жыццё тут —
спрэс нянавісь і страх,
хтосьці ж збірае ў скрыні бітую кахлю,
і распіханыя на закутах
снежнай адрыны каўчэгі бітае кахлі.
Ліштвы верандаў — такое Тбілісі,
што вах —
нібы прывет ад Тагі, Дато і Кахі.

Калі ж напаяе ценю з навакольных лясоў,
навяваючы сон галасамі балотных соў,
Падуяў падаецца — даруй, Тбілісо, —
вёска — чаго не прымроіш зімой у сутонні.
Пахі выразней ветрыш у шэрым святле:
картэзіянцы зноў выпякаюць хлеб.
Дзякую вам за бохан на хісткім стале
Госпад мой — сейбіт і пекар —
святы Антоні.

*Творы з конкурсу
«Фэст аднаго верша»

Зараслава КАМИНСКАЯ

СНЕГ

Прачынаешся цёмным ранкам і бачыш за акном ззянне, якога не было восенню. Значыць, ноччу выпаў снег. Бязгучна лёг паўсоль, не прамінуў ніводзін шлях, ніводзін дах, нібыта пыл.

І горад цяпер — як пакой, куды даўно не заходзілі. Падзьмеш — уздымеш пыл. Правядзеш пальцам — пакінеш след. Чый гэта пакой? Не памятаем. Навошта ён? Пачакайце, развіднее, і мы ўспомнім, абавязкова ўспомнім. А пакуль так добра глядзець на нічыйны пакой, куды даўно не заходзілі, і таму забыліся, які ён прыгожы. Казачны.

Снег — як спакой, якога шукалі ўвесь год, і не маглі знайсці, а зараз глядзіце — вось жа ён, ляжыць навідавоку.

МАНДАРЫН НА ДАЛОНИ

Хаваю мандарын у торбу і выходжу ў ноч, на мароз, на шпацыр. Без пальчатак.

Буду гуляць па горадзе, пакуль не забуду пра тое, што паветра бывае цёплым, што на дрэвах бывае лісце, што зямля — не заўжды белая. Забуду пра ўсё, акрамя зімы.

Буду чакаць.

Чакаць, пакуль мандарын вылежыцца, астыне, замёрзне, кожная долька стане падобная на маленькі келіх з шампанскім. Кінула ў рот — нібыта зрабіла глыток. Яшчэ глыток, і яшчэ, каб ісці па холадзе, і ўсміхацца, нібыта крыху п'яная і крыху шчаслівая.

Чорнае неба апускаецца ўсе ніжэй і ніжэй, і зоркі ўжо мігцяць пад нагамі, а вецер ідзе са мною побач, шчака ў шчаку.

Спрабую паправіць шалік і адчуваю, што пальцы не разгінаюцца. І разумею: дачакалася.

Дастану мандарын і павольна, пялёстка за пялёсткам, здзіраю лупіну. І ён застаецца ляжаць на далоні, нібыта тое самае сэрца: мяккае, кволае, безабароннае.

І гэта толькі імгненне, вузкі момант міжгоддзя, калі нічога на сэрцы няма, і яму вольна, зорна і холадна. З яго знялі старыя клопаты, мары, надзеі, а новых яшчэ не нарасла.

Ноч усё цяплей, а людзей усё болей на вуліцах: я трапляю ў натоўп, быццам з поля заходжу ў лес. І трэба быць уважлівай, каб не сутыкнуцца, не зачпіць, не штурхнуць. Трэба быць асцярожнай, бо, калі прыгледзецца, перад Новым годам смаг у каго — аголенае мандарынавае сэрца на далоні.

12 СТРАЎ

Святочную вячэру гатавалі на дваіх. І цяпер селі за стол, каб пабачыць, што атрымалася.

Дзеці дарослыя — калі толькі дзеці бываюць дарослыя, самі па сабе. Ну і добра, нарэшце.

— Пяцьдзесят два гады, — яна пасунула мужу талерку: вялікую, круглую, нібыта гадзіннік, вось толькі стрэлкі — нож і відэлец — знятыя, не рухаюцца, ляжаць побач, бо час тут болей не лічаць хвілінамі.

— Мы столькі разам? Тады, напэўна, з'елі той пуд солі, пасля якога нічога не страшна, — ён ставіць на стол апошнюю страву.

Цяпер на сталі іх дванаццаць, і, вядома, кожную трэба пакаштаваць. Але ўсё тое яны і раней каштавалі.

— Хлеб з цукрам, напэўна, — самы першы ласунак у жыцці. Трэ хлеб акунуць у ваду, — яна макае хлеб у сподак. — Пасыпаць цукрам, — прысыпае, — Так мы елі, малыя, — адкусвае. — Датуем гэтую страву тысяча дзевяцьсот пяцідзесятым, калі мне было тры гады.

— Мне тады чатыры было, і мы так елі. А я згадаю і пакашту хатнюю каўбасу, пальцам пханую. Пяцьдзесят шосты год. Бацькі ўжо завялі добрую гаспадарку: карову, курэй і свіней. І мы заўжды былі з мясам. А каўбаса — то найсмачнейшае. Яе складвалі ў маленькую бочачку і залівалі смальцам. Ён гусцеў і зацягваў каўбасу, нібы лёд. І так добра летам, прыбегшы з рэчкі, спусціцца ўпотаікі ў склеп, залезці рукою ў тлушч, адламаць скрылёк, — адламаў, — і з'есці яго з агурком!

— Далей галубцы. Усе, як належна, але адзін — мой, асаблівы. Такі, як рабіла мне маці, бо я прасіла: «Мне, калі ласка, прыгатаў галубец без капусты». Не любіла тушанае лісце, перабарлівая была. Шасцідзесяты год.

— Шэсцьдзесят чацвёрты — вінегрэт! Я тады заваліў іспыты, і працаваў, рыхтаваўся, штудзіраваў. І тады мо апошні раз мы Новы год адзначалі бацькоўскай сям'ёй. А пасля я з'ехаў у Кіеў, бо паступіў, ды і ты паступіла. Браў пасля вінегрэт у сталюках, але дзе там! Не той смак. Для вінегрэту патрэбна сям'я.

— Калі я вучылася, бацька прысылаў грошы, і мы на Хрэшчаціку хадзілі ў варэнічныя, блінныя, а калі і ў рэстаран! І мы елі бліны з ружовым варэннем — яго варылі з пялёсткаў! Былі мы ў Кіеве, нічога ад нашых часоў не засталася. І толькі Хрэшчацік я адразу пазнала, як і ён мяне, хаця мы абодва змяніліся. І зараз гучыць як назва для казкі, у якую не верыш: бліны з варэннем з ружовых пялёсткаў. Здаецца, калі пакаштуеш — вернешся ў маладосць. У шэсцьдзесят пяты.

— Ну, ты добра жыла! Шэсцьдзесят пяты, смажаная бульба на сняданак, абед і вячэру — во як елі студэнты! І яшчэ піражок з ліверам па трыццаць капеек, эх, той смак не адновіш, не тое што бульбу: кінуў сабе на талерку жоўтыя лустачкі. — І я пра бульбу працягну, дакладней, пра варэнікі з бульбай, — і падчпіў з талеркі адзін. — Калі б я іх не пабачыў, успамінаю тваю маці, маю цешчу, якая іх мне гатавала. У сямідзесятым рондальці не на літраў пяць яна наляпіла, а я ўсё пад'еў. Накрыўку яна падымае — а там ці не тры засталася. «— А хто гэта з'еў? — Я, кажу». Смеецца. І пасля, калі прыязджаў, ляпіла варэнікі, а пра той выпадак расказвала ўсім — такі ў яе зяць! Така цешча была ў мяне... А твае сяброўкі дагэтуль згадваюць майго карпа пад марынадам з морквы. Мы толькі пераехалі ў Наваполацк, як адвучыліся, у семдзесят першым, жылі ў інтэрнаце. Сяброўкі здзіўляліся: у якім інтэрнаце — і карп! Мужчына — гагале! І, памятаеш, снегу тады было па калена, як хадзілі па елку. Тады горад быў такі маладзенькі, як і мы, вакол — цёмны лес. І па снезе ідзеш, а ногі вязнуць, кусае мароз. А ты не зважаеш: у цябе ёсць, дзе жыць, у цёплыні чакаюць сябры і пад моркву карп!

— Тваражок, — бярэ крыху відэльцам. — Самаробны. Не такі, вядома, як

той, у восемдзесят пятым. Глядзі, як далёка я пераскочыла. То першая ежа, якую давалі прыкормам дзіцяці. Мы тады стаялі ў чэргах на малочную кухню. А вось гэта — паравыя катлеты і дзевяноста пяты. Я сама не люблю пра іх згадаць, але, — узяла сабе на талерку, — але як не згадаць. Бараўляны, дзе вы з сынам начавалі ў калідоры побач з маёю палатай. А ты ездзіў на Камароўку па свежае мяса, каб мне гатаваць паравыя катлеты, каб я ела хоць што-небудзь...

Але ж — свята, лепей успомнім іншыя слёзы. Вунь трубачкі, якія ў двухтысячным скраў наш сабака. І як мы з дачкою плакалі ад крыўды, што госці ў нас на парозе, а няма чым пачаставаць, бо гэты калматы прабраўся ў спальню і з'еў іх. А мы ўсе дзівіліся: дзе ж ён падзеўся! Звычайна завіхаецца побач, калі ўсе на кухні. А ён у гэты час ціхенька ўсё пад'ядаў. Толькі адна ўратавалася трубачка — за стол закацілася. І плакалі мы, а зараз нам смешна.

Хутка поўнач, і стравы амаль усе названыя.

Засталася дванаццатая, тая, што схавана пад накрыўкай. Ні паху, ні іншай падказкі пра тое, што лёс ім гагале.

— А гэтую ты не адкрывай, не трэба. Бо мы ж не ўсё ў жыцці паспелі пакаштаваць, няхай застанецца яшчэ таямніца. І салодка было, і горка было, і ў горла не лезла, але колькі б той горычы не насыпана, смачна есці!

СВЯТОЧНАЯ РАНИЦА

Калі я прачынаюся ў першую раніцу новага года, у мяне яшчэ нічога няма.

Але мяне ўсё чакае: падарункі пад ялінкай, любімыя людзі і смачная ежа за агульным сямейным сталом.

І я не спяшаюся ўставаць, бо хачу падоўжыць гэтае пачуццё, хоць на пяць хвілін, ну на дзесяць, на дваццаць.

А яшчэ лепей — падоўжыць так, каб кожную раніцу пачынаць з гэтай святочнай упэўненасці: што хай яшчэ нічога няма, але абавязкова будзе, трэба толькі высунуць нагу з-пад коўдры.

САНКІ

Каб зноў апынуцца ў санках, трэба заплюшчыць вочы.

Атрымалася? То сядайце ў свае. Мае — з драўляным сядзеннем (чырвоныя і зялёныя палкі), з металічнай пагнутай спінкай і металічнымі палазамі. Санкі трымае за матузок бацька — яго спіна засланяе агляд, таму, каб нешта пабачыць, трэба круціць галавой, але шалік зацягнуты так, што паварушыцца даволі складана.

Я — заматаны куль, мяне вязуць у садок. Цёмная раніца — як тая ноч, ліхтары, а ў паветры мігцяць калючыя зоркі — здаецца, гэта яны балюча драпаюць шчокі. Маці кажа пра такое: «Ну што, кусае мароз?», а бацька бяжыць, каб хутчэй.

Краем вока я бачу, як побач імчаць іншыя бацькі з іншымі санкамі, але мы ляцім наперадзе.

Калі высунуць руку, то можна заграбаць снег — бы вядзеш далоняй па хвалі: то глыбей, то зусім па паверхні, тады скачуць ільдычныя пырскі; рукавіца аблепліваецца снегам, пакрыху намакае. Тут час сунуць яе ў рот: вадзяністыя камячкі, крыху поўсці і металічны

прысмак — бо трымалася за спінку, каб не ўпасці.

Але якое там упасці? Наперадзе — бацька, ягоная надзейная спіна. А навокал — ноч.

Санкі бягуць па снезе з ціхім шоргатам, зусім нячутна, як па ваце — ат, скрыгатнулі, асфальт — і зноў памчалі бязгучна.

А расплюшчыш вочы — і няма наперадзе спіны: цябе адпусцілі, ты — дарослая, ляціш з горкі, усё хутчэй і хутчэй, і невядома, што там, наперадзе, і ці адолееш кіраванне.

Але ж можна заплюшчыць вочы, хоць на хвіліначку. І вось ты зноў у санках за спінаю ў бацькі — як у бога за пазухай, і вы разам імчыце ў цымянай цішы сярод зор.

СНЕГАВІКІ

Калі мне было гады чатыры, у госці прасіўся снегавічок. З двух камячкоў, замест вочак — гузічкі, ручкі — з галінак. Памерам — з далонь майго бацькі.

І гэта бацька дапамог яму трапіць у кватэру і нас пазнаёміў.

Мы размясцілі снегавічка ў ванне, ды ён хутка пачаў раставаць, а я — румзаць. Бо шкада, так шкада! Ён жа хацеў быць побач са мною, сам прыйшоў, рызыкаваў, незразумела, як падняўся па прыступках, пазваніў у дзверы, а зараз можа загінуць.

І каб уратаваць, снегавіка аднеслі на двор з абяцаннем наведаць яго раніцою.

А ўначы выпаў снег, і знік наш малеча — ніякіх слядоў. Нават не развітаўся.

Ці ён наўмысна не хацеў развітацца? Бо штосьмі, калі я бачу якога заўгодна снегавіка: вялікага, зробленага па ўсіх звычаях, з рондалем на галаве і з носам-моркву; ці зусім не белага, размалыванага рознымі фарбамі, з чорнымі брывамі і чырвонымі шчокамі; ці крывага, лядашчага, які не падае толькі нейкім чудам; ці ў сапраўдным, хоць і старым, сінім лыжным капелюшы, з блакітным шалікам, з лыжнымі палкамі; ці з пацеркамі з пластмасавых накрывак, — я ўспамінаю таго, маленькага, з дзясцінства, з якім мяне пазнаёміў бацька.

Нібыта кожны са снегавікоў перадае мне ад яго прывітанне. І напамін, што неабавязкова быць побач, каб назаўжды застацца разам.

ЯЛІНКА

Ялінку ў дом прынеслі трыццаць дзён таму.

Гэта значыць, цяпер яна ўжо не можа трыццаць па начах чутно, як сыплюцца іголки (не ўтрымала!) — нібы капеж, нібы ў зале падаюць кроплі.

Яна ўжо не можа бараніцца: раней аб веткі можна было здерці пальцы як аб цёрку, а зараз праводзіш — бездапаможныя, рассыпаюцца ў пыл, у пацяхуру.

Піла, піла ўсе дні, але ж вольна высахла: калі трыццаць дзён таму раптоўна траплялася на язык зялёная ігліца, яе было весела жаваць, як перыйка маладой цыбулі, якое першым з'явілася на падаконні пасля доўгай зімы. А зараз — раскусіш, і ніякага смаку, адна прыкрэсьць, нібы ўжо не трава — саломка.

Усё, што засталася, — гэта пах: калі ялінку вынесуць камлём наперад, яшчэ некалькі гадзін будзе лунаць у паветры лясны, хвойны, вольны. А пасля знікне і ён.

Праз месяц увап'ецца ў пятку невымеццёная апошняя іголка, і кальне ўспамініць у сэрца: свята скончылася.

Ручнікі Панямоння

Дзівосны сінтэз мастацкага ткацтва, вышыўкі і адмысловага карункапляцення

Незваротна прайшлі часы, калі ткалі ў кожнай хаце. І ручнікі, якімі мы карыстаемся штодня, ужо не выконваюць той важнай ролі, як паўстагоддзя таму. Ва ўстановах культуры ёсць яшчэ, праўда, рэдкія гурткі па ткацтве, а ў невялікіх музейных кутках «жывуць» калекцыі бабуліных ручнікоў і распавядаюць пра продкаў і іх заняткі.

Як прадоўжыць жыццё ручніка? А чаму б не захаваць уцалелыя ўзоры старадаўніх вырабаў, пакуль іх не пусцілі на бытавыя патрэбы? Менавіта так вырашылі супрацоўнікі дзяржаўнай установы культуры «Гродзенскі раённы культурна-інфармацыйны цэнтр». Так, напрыклад, у філіялах установы ў музейным пакоі «Сялянская хатка» Абухаўскага цэнтры культуры, дзе гаспадыня з'яўляецца Ірына Станіславаўна Стральчэня, або ў Адэльскім цэнтры культуры і народнай творчасці ў музейным пакоі па вышыўцы і ткацтве ў майстра Наталлі Мікалаеўны Кавальковай былі сабраны даволі багатыя калекцыі тканых даўнейшых ручнікоў, якія адлюстроўваюць лад жыцця людзей на працягу доўгага часу. Акрамя таго, сабраны шмат разнастайных рарытэтаў у вёсках Жытомля, Квасоўцы, Азёры і іншых Гродзенскага раёна. Гэта дзівосны сінтэз мастацкага ткацтва, вышыўкі і адмысловага карункапляцення.

І вось паўтара года таму Зарачанскі дом народнай творчасці «прыдзеўся» ў арнаменты: тут з'явіўся музей «Мелодыя ручніка».

Нялёгка было аб'яднаць рарытэты ў адзіную кампазіцыю. Але ж калі кожны экспанат знаходзіў сваё месца, топачынаў «размаўляць»

з суседнімі вырабамі. Карціна, якая атрымалася, паказала: час, бяспрэчна, наклаў адбітак на развіццё старадаўніх традыцый і не змог зберагчы вырабы ў першапачатковым стане, але ўсё ж такі іх захавалі. Радуе тое, што прыгажосць, створаную чалавечымі рукамі, можна цяпер убачыць у гэтай унікальнай установе.

Беларускі ручнік адносіцца да тых прадметаў народнага мастацтва, якія належаць і мінуламу, і сучаснасці. Папулярнасць у яго нязменная. Па-ранейшаму ён абавязкова прысутнічае ў найбольш важных, пераломных этапах жыцця чалавека.

Мы бачым падоўжаны кавалак узорыстай тканіны там, дзе святкуюцца радзіны і вяселле, сустракаем яго і на праводзінах у апошнюю дарогу. Без традыцыйнага набожніка не абыходзіцца і сёння ніводная больш-менш значная

выстаўка народнага мастацтва, бо менавіта ручнік найбольш ярка ўвасабляе нацыянальныя рысы арнаментальнага мастацтва, высокае майстэрства ткацтва, вышыўкі і вязання.

Яшчэ ў глыбокай старажытнасці на тэрыторыі Панямоння немаўлят ад маці прымалі на танюткі адбелены ручнічок з лёну альбо кавалак кужэльнага палатна. Бабка-павітуха, ідучы да парадзікі, абавязкова несла ў падарунак ручнік сваёй работы ці плецены арнаментаваны паясок-«спавівач». Да года немаўля гадавалася ў ільняных тканінах, а каля дзіцяці спаўняўся годзік, упершыню яго апраналі ў белую льняную сарочачку, пашытую з надзвычайна тонкага палатна і аздобленую карункамі, у якія ўпляталася чырвоная нітка воўны — своеасаблівы ахоўнік ад сурокаў.

Плеченую калыску, у якой спала немаўля, падвешвалі да бэлькі на доўгіх вузкіх ручніках ці арнаментаваных паясах. Да нізу калыскі прымацоўвалі яшчэ адзін ручнічок, які ствараў пятлю. На яго ставілі ногі і калыхалі дзіця.

Па-святочнаму арнаментаванымі ручнікамі аздаблялі покуць, сцены, вокны. У залежнасці ад прызначэння і выкарыстання такія вырабы маюць назвы «образнік», «набожнік», «святочны», «насенны».

Менавіта ў ручніках найбольш выразна адлюстроўваюцца рысы характару майстрых, яе светаўспрымання, узровень духоўнасці. Асаблівы гонар традыцыйнага мастацкага ткацтва нашага краю — тканіны «белыя», у тым ліку і «белыя ручнікі». Некаторыя ткачы дапаўняюць іх вышыўкай крыжыкам ці гладдзю

Фрагмент вясельнага ручніка. Вышыўка птушкі — вобраз каханья.

і цудоўнымі празрыстымі карункамі, часта аздобленымі чырвонай ніткай з воўны ці бавоўны.

Нельга не адзначыць, што, нягледзячы на вялікую колькасць і разнастайнасць матываў дэкору, у ручніках Панямонскага краю галоўнае месца займае матыв салярнага знака — сімвалічная выява сонечнага кола, увасобленага ў стылізаваных кветках, зорках, колах, ромбах разнастайнай канфігурацыі. Матыв салярнага знака часта сустракаецца і ў карункавых узорах, якія іншым разам выконваюць галоўную дэкаратыўную функцыю ручніка. Акрамя вышывак і карункавых упрыгожванняў сустракаецца нярэдка тэкставы дэкор, які не толькі дапаўняе і ўзбагачае арнамент, але і надае яму больш глыбокай і значнай сэнс.

Адным словам, ручнікі Панямоння XIX—XX стст. вылучаюцца спалучэннем розных тэхнічных і тэхналагічных прыёмаў. Дэкаратыўная стрыманасць, перавага бела-шэрай каларыстыкі адрозніваюць іх ад насычаных бела-чырвоных вырабаў Падняпроўя ці надзвычайна ярка-красных паліхромных вырабаў, што бытуе на Палессі.

А яшчэ нашы ручнікі — цудоўны ўзор высокага аўтэнтчнага мастацтва. Сярод вырабаў ёсць сапраўдныя шэдэўры, у чым і можна пераканацца падчас наведвання музея «Мелодыя ручніка».

Наталля РАМАНОВІЧ

Фрагмент экспазіцыі.

Захаваць спадчыну і спазнаць гісторыю

дапамагае этнаграфічны музей, створаны ў сярэдняй школе № 18 горада Брэста

Амаль дзесяцігоддзе пасля Ахова дзейнічае ў нашай навучальнай установе этнаграфічны музей «Спадчына», у якім прадстаўлена некалькі міні-экспазіцый: ткацтва, беларуская хата, вырабы з саломкі і дрэва, вышыванкі, ганчарства і інш. Кожная адлюстроўвае культурнае багацце беларусаў, выходзіць паважлівае стаўленне да этнакультуры.

У школе добра памятаюць, як музейная ідэя захапіла ўвесь калектыў. Далучыліся і бацькі дзяцей. Адным словам, усе

з вялікім задавальненнем шукалі рарытэты для будучай экспазіцыі. І непрыкметна паглыбіліся ў вывучэнне гісторыі роднай зямлі і сваіх каранёў.

Пачыналася ўсё з некалькіх экспанатаў, цяпер іх больш за 300. Дзякуючы нашым экспедыцыям па Берасцейшчыне, паездкам у вёскі да сваякоў сабралі ня мала старадаўніх рэчаў, якія праляжалі на гарышчах ды ў хлявах не адно дзесяцігоддзе і нарэшце дачакаліся свайго часу. Знайшлося ня мала адмысловых экспанатаў і ў іншых рэгіёнах Беларусі.

У доўгія зімовыя вечары ў вясковых хатах можна было пачуць раўнамерны грукат — гэта таўклі куццю ў ступе. Сёння падобны рарытэт — вялікая рэдкасць. Таму мы ганарымся, што ў нас ёсць ажно дзве ступы з Іванаўскага і Камянецкага раёнаў. Другая трапіла ў музей у 2011 годзе. Ступу праз вучаніцу 8 «А» класа Дзіяну Кузьміцкую перадала яе прабабуля Яўгенія Міхайлоўская з вёскі Антоны. Многія паэты прысвяцілі свае вершы апісанню беларускай хаты, і ў іх можна сустрэць радкі пра ступу.

Сёння музей можа пахваліцца такім унікальным экспанатам, як вярэнька, або шэнька, сплечаная з бярысты. Рарытэт, знойдзены ў вёсцы Старое Сяло Жабінкоўскага раёна, прынесла ў музей выпускніца школы Марына Кавальчук. У гэтай своеасаблівай сумцы (пачатак XX стагоддзя), якую дзяўчына выпадкова ўбачыла ў сваёй бабулі, мясцовыя жыхары насілі ежу касцам. Сплёў вярэньку Яфім Козіч — майстар на ўсе рукі, на жаль, з яго вырабаў захаваўся толькі гэты.

Ёсць у музеі паштоўкі, якія хадзілі па Брэстчыне за польскім часам. Нельга не звярнуць увагу і на іконы, дакладней, іх рэпрадукцыі. Час іх стварэння — канец XIX — пачатак XX стагоддзя. Абрамы знайшліся ў вёсцы Пагост-Загарадскі на Піншчыне. Багаты на экспанаты

раздзел «Ткацтва». І не дзіўна, бо ткацтва ў нашых продкаў было самым распаўсюджаным відам народнага мастацтва. Стваральнікі музея ганарацца калекцыяй ручнікоў (больш як 40), выкананых у рознай тэхніцы. Некаторым з іх больш за сто гадоў. Жыхарка Брэсцкага раёна вышыла не так ужо і даўно — у 60-я гады мінулага стагоддзя — адмысловы фартух (цяпер ён у нашай экспазіцыі).

Калекцыя карункаў налічвае звыш 30 вырабаў. Кожны адметны сваёй непаўторнасцю і высокім узроўнем майстэрства. Наведвальнікам вельмі падабаюцца вышыванкі крыжыкам і вырабы з саломы ды драўніны. А вось куфар родам з вёскі Бакуны Пружанскага раёна перадаў у музей настаўнік фізікі Дзяніс Супрунчук. Куфар, дзе калісьці захоўваўся вялікі і багаты пасаг дзяўчыны, размаляваны прыгожымі кветкамі. Рарытэт заўсёды ў цэнтры ўвагі наведвальнікаў школьнага этнакутка.

Памятаецца, як некалькі гадоў таму да нас завігала група брэсцкіх ветэранаў-педагогаў. Пазнаёміўшыся з музейнай экспазіцыяй, усхваляваныя госці заўважылі, што яны быццам вярнуліся ў сваё далёкае дзяцінства. А праз некалькі дзён адна з жанчын зноў прыйшла ў школу і падарыла музею ткану настольнік, сарочку з вышываным

Шэнька.

беларускім арнаментам і адмысловую сурвэтку. Музейная калекцыя пастаянна папаўняецца. Звычайна пасля летняга адпачынку займаемца апісаннем новых рэчаў, бо нашы вучні падчас падарожжаў па родным краі знаёмяцца з побытам вяскоўцаў, а калі знаходзяць аўтэнтчныя рэчы, са згоды іх гаспадароў прывозяць цікавыя і каштоўныя рарытэты ў музей.

Асабліва падабаюцца вучням музейныя заняткі сярод цікавых рэчаў. Найбольш любімыя — «Жаночыя і мужчынскія вясельныя галаўныя ўборы», «Хатні вясковы посуд», «Беларускі ручнік». А падчас заняткаў «Добры дзень, музей!» хлопчыкі і дзяўчынкі даведваюцца, што такое музей і як паводзіць паче ў ім.

Святлана ЕРМАКОВА, кіраўнік школьнага музея
Фота аўтара

Экспедыцыя вядзе Крысціна Жуковіч.

Творчы тандэм

Валерыя і Вольгі Манцэвічаў — рэзчыка па дрэве і мастачкі

Два творцы ішлі рознымі шляхамі, а сустрэліся падчас выстаўкі ў парку на Дзень горада ў Драгічыне. Прыкладна праз год звязалі свае лёсы ў адзін. Цяпер абодва працуюць у аддзеле культуры Драгічынскага райвыканкама, на ўскрайку райцэнтра пабудавалі вялікі і прыгожы дом, гадуць дзвюх дзяўчынак.

Валерый вядзе гурток разьбы па дрэве ў вёсцы Пярковічы. Сярод навучэнцаў — не толькі хлопчыкі, але і дзяўчынкі, працай якіх настаўнік вельмі задаволены. «Дзяцей у наш час цяжка адарваць ад гаджэтаў ды зацікавіць нейкай справай, — заўважае Валерый. — Мае падапечныя з задавальненнем спяшаюцца на заняткі. Гурток бясплатны, інструменты і матэрыялы — таксама. Ёсць ужо і пэўныя поспехі. На базе сельскага Дома культуры плануем наладзіць выстаўку работ як дзяцей,

пераемнікі. Іншы раз глядзіш на іх і здзіўляешся: па сямь дзесят год за плячыма, а працуюць нароўні з маладымі.

Дарэчы, работы Валерыя можна ўбачыць на яго ўласным падворку, у Брашэвіцкім і Новапапінскім лясніцтвах, прыватных калекцыях, нават за мяжой.

Што датычыць Вольгі Манцэвіч, то яна ўжо 13 гадоў выкладае маляванне ў Драгічынскай дзіцячай школе мастацтваў, вельмі любіць родны горад і мясціны, што яго акаляюць, і ўсё, звязанае з іх гісторыяй.

— Драгічын хоць і невялікі, але вельмі ўтульны, а яго гісторыя багатая і разнастайная, — распавяла мастачка. — Проста мы іншы раз не заўважаем штодзённай прыгажосці, а трэба ўсяго толькі прыпыніцца і аглядзецца.

Мастачку заўсёды цікавіла гісторыя роднага краю. Натуральна ўзнікла ідэя адлюстроўваць у малюнках самыя значныя мясціны малой радзімы і паказаць землякам незвычайную прыгажосць гэтага палескага куточка. Вольга пачала захоўваць на паперы тое, што з часам можа кануць у вечнасць. Але як насамрэч нарадзілася ідэя паказаць гісторыю малой радзімы ў малюнках?

— Калі я вучылася ў Кобрынскім мастацкім каледжы, стварыла трыпціх (касцёл і два праваслаўныя храмы) у тэхніцы бацік, — распавяла Вольга. — Яшчэ тады ўзнікла жаданне маляваць родныя мясціны, але на той момант гэта была толькі задумка. Але калі на «выдатна» абараніла курсавую работу «Мой горад» у Беларускай дзяржаўнай педуніверсітэце імя Максіма Танка, то вельмі ганарылася, што змагла расказаць пра сваё старадаўняе мястэчка. Яшчэ тады ўзнікла думка: замест фота падаваць малюнкi. Шмат разважала, ці будзе гэта цікава для кагосьці ў эпоху інфармацыйных тэхналогій. Вырашыла выкласці малюнкi ў сацыяльных сетках. І дадаваць да іх невялікія апаведы пра родны горад. Было шмат сумненняў: а ці варта гэтым займацца? Але, як аказалася, варта. Такіх водгукаў я нават не чакала. І атрымала добры стымул для далейшай працы.

Вольга цешыць сябе думкай, што яе малюнкi падштурхнуць кагосьці шанаваць маленькую радзіму больш. У маладой мастачкі шмат цікавых задум: натхняюць былыя маёнты, сучасныя вулкі райцэнтра:

— Перш за ўсё я імкнуся прывіць любоў да родных месцаў сваім вучням, — дзеліцца Вольга. — Вельмі хочацца, каб мае выхаванцы ганарыліся малой радзімай, радаваліся яе росквіту.

Падапечныя Вольгі пастаянна ўдзельнічаюць у розных выстаўках і конкурсах. І не толькі ў Драгічыне. У 2012 годзе іх малюнкi адправіліся на конкурс у Кіргізію, дзе рабоце Ірыны Пунько прысудзілі 1-е месца. Дасылалі работы і на міжнародны электронны конкурс «Блакада Ленінграда», у якім навучэнцы занялі прызавыя месцы, а сама настаўніца — 2-е месца. Летас дыплом пераможцы з Нясвіжа, дзе ў межах выстаўкі Паўла Татарнікава праходзіў конкурс «Малюю гісторыю», прывезла Паліна Ільчук. Дзяўчына атрымала ў падарунак кнігу, ілюстраваную знакамітым графікам, з яго аўтаграфам. Падчас леташняга раённага пленэра выхаванцы Вольгі ўпэўнена занялі тры прызавыя месцы. Зразумела, не ўсе сталі мастакамі. Адно звязалі жыццё з ландшафтным дызайнам, іншыя — з народнымі мастацкімі прамысламі, трэціх бацькі сарыентавалі на больш даходную справу. Але мастацкі густ для любой прафесіі не будзе лішні.

Дарэчы, сама Вольга летась прадставіла работу на міжнародны конкурс сацыяльна значных плакатаў «Люблю цябе, мой край родны», які ладзіўся ў Новасібірскую (Расія), і заваявала 1-е месца ва ўзраставай групе пасля 30 гадоў.

Напрыканцы нашай размовы Валерый зазначыў, што ніколі не шкадаваў аб сваім выбары. Яго прафесія дае і асалоду, і грошы для сям'і. Старэйшая дачка Насця таксама добра малюе, іграе на цымбалах. Якому занятку — мастацтву ці музыцы — аддаць перавагу, пакажа час. А яшчэ Валерый упэўнены, што ім з Вольгай пашанцавала. Выдатна, што ў іх склалася творчая сям'я. Жонка і падкажа, і пакрытыкуе. Працуюць у розных кірунках, таму няма ні саперніцтва, ні зайздрасці. Гаспадар імкнецца забяспечыць дабрабыт сям'і (многае на сядзібе зроблена яго рукамі), а Вольга любіць удзельнічаць у выстаўках, конкурсах, стварае ўтульнасць у хаце. І ў іх гэта атрымліваецца!

Раіса МАРЧУК, фота аўтара

так і маіх. Каб вяскоўцы змаглі пазнаёміцца з творчасцю юных майстроў, а бацькі — парадавацца іх дасягненням. Нават калі ніхто з дзяцей не стане ў будучыні майстрам-рэзчыкам, набытыя навыкі ў жыцці заўжды спатрэбяцца».

Калі бацькі пераехалі ў вёску Новую Папіну на Драгічыншчыне, Валерый (тады вучыўся ў 5 класе) запісаўся ў гурток разьбы па дрэве, які вёў Мікалай Шэйка. Заняткі прыйшліся даспадобы, таму наведваў і ў 11 класе і многаму навучыўся. Не дзіўна, што да юнака звярталіся вяскоўцы, каб палічку зрабіў ці пано. Адным словам, грошы на нейкія пакупкі зарабляў сам. І марыў звязаць жыццё з дрэвам. Пасля школы вырашыў паступаць у Кобрынскі дзяржаўны мастацкі прафесійна-тэхнічны каледж, куды і павёз работы. Зразумела, не зусім прафесійныя, але члены прыёмнай камісіі разгледзелі творчы патэнцыял будучага навучэнца. З дапамогаю прафесійных майстроў адточваў уменні, удзельнічаў у выстаўках. Прынамсі, падчас рэспубліканскага фестывалю-кірмашу рамёстваў «Вясновы букет» у 2002 годзе Валерый з сябрам прадстаўлялі агульную работу. Занялі першае месца, на наступны год на гэтым жа фэсце (ужо з другім навучэнцам) — другое.

У 2003-м Валерыя запрасілі ў Чэхію, на міжнародны сімпозіум рэзчыкаў па дрэве, дзе юнак стварыў работу «Мадона з немаўлём», якая была адзначана журы. Месцаў не прысуджалі. Але колькі было ўражанняў ад новай краіны, велічнай Прагі...

— Хаця Кобрынскае мастацкае вучылішча дае грунтоўную базу, але толькі некалькі чалавек з маіх аднагрупнікаў засталіся ў прафесіі, — зазначае Валерый. — Можна, чакалі, што хутка ўсё асвоіць, пачнуць удзельнічаць у конкурсах, зарабляць вялікія грошы... Праўда, хтосьці пачаў пісаць маслам і дабіўся пэўных поспехаў.

Падчас знаходжання ў арміі юнак не кідаў любімы занятка: займаўся дробнай разьбой, афармляў розныя стэнды. Адслужыўшы, уладкаваўся ў брыгаду, якая займалася будоўляй і рэканструкцыяй у Белаўжскай пушчы. «Неўзабаве лёс звёў мяне з рэзчыкам па дрэве Ірынай Кушнярук з вёскі Каменюкі, што побач з пушчай. Яе праца мяне вельмі ўсхвалявала, бо ніколі не думаў, што жанчына можа ствараць такія сур'ёзныя работы. Далей было знаёмства з загадчыцай аддзела традыцыйнай культуры Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтра Ларысай Быцко, якая ацаніла маю творчасць. У хуткім часе ўліўся ў «сям'ю» рэзчыкаў. Пачаў удзельнічаць у пленэрах, пазнаёміўся з народнымі майстрамі, назіраў за іх працай, пераймаў досвед».

Калі ў 2006 годзе адкрыўся Антопальскі раённы цэнтр рамёстваў, у Драгічыне стварылі яго філіял. Валерыю прапанавалі весці гурток разьбы па дрэве.

— Падчас пленэраў і конкурсаў мы, скажам так, маладыя рэзчыкі, сустракаемся з больш масцітымі майстрамі. Сярод іх — Анатоль Туркоў з Камянца, Уладзімір Чыкін з Кобрына, Мікалай Скляр з Гродна. Прыемна, што яны ніколі не адмаўляюць у парадзе, наадварот, радуецца, што ёсць

Млын навін

***

Новы год і Каляды — тыя моманты, якія хочацца напоўніць чараўніцтвам і радасцю. У «Арт-прасторы» Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна адкрылася выстаўка выцінанкі «Калядныя гісторыі». У экспазіцыі прадстаўлена 13 работ, выкананых таленавітымі навучэнцамі Дзіцячай школы выяўленчага мастацтва імя А. А. Алонцава. Тэма Раства ўвасоблена ў вытанчаных карцінах. Тонкія папяровыя карункі на кантрасным фоне ператварылі выставачную залу ў рэзідэнцыю зімовых, калядных узораў. Выстаўка будзе доўжыцца да 14 студзеня.

***

Мастацтва вышыўкі — адно з самых распаўсюджаных і любімых відаў рукадзелля. У Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л. Д. Шчамялёва працуе выстаўка «Чараўны свет вышытых карцін», падрыхтаваная сумесна з клубам «Сузор'е» грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз жанчын». Прадстаўлена больш як 40 карцін, выкананых па матывах работ вядомых рускіх і замежных мастакоў: «Няроўны шлюб» Васіля Пукірава, «Юныя паляўнічы» Чарльза Барбера, а таксама партрэты, пейзажы, нацюрморты і жанравыя сцэны. Клуб «Сузор'е», створаны ў 2007 г., аб'яднаў жанчын розных узростаў і прафесій, якія захоплены вышыўкай і іншымі відамі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. За гады працы аб'яднання праведзена каля 40 выставак на розных пляцоўках горада Мінска: у Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, Доме Масквы, Гасцёўні Уладзіслава Галубка, мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» і інш.

***

Арт-гасцёўня «Высокае м'ёста» дае ўнікальную магчымасць убачыць у адной экспазіцыі работы з розных праектаў вядучых фатографіў Беларусі. Тут адкрылася выстаўка «Натхняльная фатаграфія» ўдзельнікаў і сяброў фотаклуба «Мінск», які штогод прадстаўляе падобныя праекты ў гонар выдатнага майстра фатаграфіі Яўгенія Казюлі. У экспазіцыі змешчана больш як 100 работ, выкананых беларускімі фатографамі розных пакаленняў, якія валодаюць індывідуальнай творчай манерай, дэманструюць сваю мастацкую пазіцыю. Сярод іх — Марына Бацкоўка, Алена Бялінская, Юрый Бірукоў, Віктар Бутра, Віктар Ведзень, Максім Вейзэ, Артур Гапановіч, Міхаіл Гарус. Выстаўку дапаўняе калекцыя рарытэтных фотаапаратаў XX ст., перададзеных вядомым фатографам Віктарам Суглобам у фонды Музея гісторыі горада Мінска.

***

Напярэдадні светлых калядных святаў адкрылася выстаўка «Ван Гог, імпрэсіяністы і іншыя...». У экспазіцыі — работы таленавітых навучэнцаў студыі «Натхненне», якая працуе пры абласным Палацы творчасці дзяцей і моладзі, а таксама іх кіраўніка — гомельскай мастачкі Анжалікі Шабалтас. Студэльцы звяртаюцца да шэдэўраў сусветнага мастацтва канца XIX — пачатку XX стст., афарбоўваючы новымі адценнямі вядомыя тэмы і сюжэты. Сама Анжаліка Мікалаеўна вядомая ў мастацкім асяроддзі Гомеля філіграннай тэхнікай выканання, апяваннем жаночасці і мацярынства, вытанчанымі нацюрморты і інш. Дзіцячыя работы ўражваюць складанай тэхнікай і майстэрствам, а творы Анжалікі Шабалтас ніколі не застаюцца без увагі аматараў прыгожага.

***

Літаратурна-музычныя зазімкі «Людзі дзямлі Гродзенскай», прымеркаваныя да Года малой радзімы, прайшлі ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы. У праграму імпрэзы былі ўключаны выступленні пісьменнікаў, літаратурна-музычныя нумары. Сярод удзельнікаў — члены літаратурнага аб'яднання «Суквецце», якое працуе пры «Лідскай газеце». Прагучалі вершы Ірыны Маркевіч («Зазімкі»), Ірэны Сліўко («Бацькоўская хата»), Тадэвуша Чарнауса («Дарога ў вёску Рылаўцы»), Станіславы Белгаловай («Мой родны куточак», «Абяздолена бярозка»), Уладзіміра Янцэвіча (серыя вершаў да паштовак «Пра Ліду») і іншых твораў. Песня «Журавы» прагучала ў выкананні Людмілы Краснадубскай.

Падрыхтавала Міра ІЎКОВІЧ

Работа Вольгі Манцэвіч «Царква Раства Багародзіцы ў вёсцы Суботы Драгічынскага раёна».

Падарожжа ў Новы год,

альбо Магчымасць даведацца пра асаблівасці стварэння ёлачных цацак розных краін

Свята Раства не абыходзіцца без адмысловых каларытных звычайў і звязанага з імі арыгінальнага дэкару. Цацкі з усяго свету можна ўбачыць у Нацыянальным гістарычным музеі. Тут пачаў працаваць выставачны праект «Музей ёлачных цацак». Кожны наведвальнік зможа паглыбіцца ў дзяцінства, далучыцца да святочных традыцый розных краін і проста парадавацца.

На выстаўцы асабліва каштоўныя рарытэты: дакладная копія цацкі, падоранай Папу Рымскаму Яну Паўлу II і занесенай у Кнігу рэкордаў Гінеса, велізарны шкляны шар з Венскага балю, мноства навагодніх упрыгожванняў з Азіі, Аўстраліі, Амерыкі і Афрыкі, аналагаў якім няма ні ў адным еўрапейскім музеі.

Традыцыя упрыгожваць каляднае дрэва прыйшла да нас з Германіі, — раскажаў уладальнік калекцыі ёлачных цацак Андрэй Бягун. — Немцам мы абавязаны і з'яўленнем выдзіманых шкляных шарыкаў. Раней ёлку упрыгожвалі зімовымі гатункамі яблыкаў, але ў сярэдзіне XIX стагоддзя ў Германіі надарыўся неўрадлівы год. І каб не сапсаваць людзям свята, нямецкія шкловыдзімальнікі выдзімулі яблычкі са шкла. З тых часоў з'явіліся ёлачныя цацкі

ў выглядзе шароў. Гэтай традыцыі — усяго толькі 150 гадоў.

Старадаўнія нямецкія цацкі спецыфічныя: тут і гатычныя чэрап, і партрэты Бісмарка і іншых дзяржаўных дзеячаў. У СССР, дарэчы, малюнкi правадыроў на шарыках не прыжыліся па палітычных прычынах: разбіць профіль Сталіна лічылася дрэннай прыметай. Наогул, пасля рэвалюцыі савецкая ўлада бязлітасна змагалася з пазалочанымі шышкамі і кардоннымі анёламі, выкараняючы «буржуазнае» свята, а ёлачныя цацкі асобныя майстры рабілі ўпатай толькі для сямейнага выкарыстання. У 1930-я гады ёлку ўсё ж такі вярнулі дзецям, але ўжо ў абноўленым выглядзе: прамяністую Віфлеемскую зорку, што сімвалізуе нараджэнне Ісуса Хрыста, замянілі на рэвалюцыйнага колеру пяціканцовую чырвоную, якой увянчалі вершаліну навагодняга дрэва.

А цацкі набылі непаўторны каларыт: паміж пухнатых галін разгойдаліся будзёнаўцы, у вайну да іх дадаліся салдаці ў зімовых шынялях і сёстры міласэрнасці; перыяд асваення космасу адзначыўся з'яўленнем шкляных касмічных караблёў; на памяць аб Хрушчове засталіся зіхоткія кукурузныя катахі амаль у натуральную велічыню. Кожная рэспубліка таксама

магла вызначыцца і вырабіць што-небудзь гэтакае ў мясцовым духу, на сваіх фабрыках. Напрыклад, жоўтыя ліхтарыкі выразна асацыююцца з Прыбалтыкай. Усё гэта навагодняя ёлка нашага дзяцінства, родная і звыкая. Дарэчы, і ў нас, і ў еўрапейскай традыцыі на ёлку часта вешаецца шарык у выглядзе гадзінніка, але ёсць прынцыповая розніца: на нашым гадзінніку пасля фільма «Карнавальная ноч» і песні Людмілы Гурчанка — заўсёды без пяці дванаццаці. А ў Еўропе тры стрэлкі разам абавязкова ўтвараюць смайлік.

Андрэй Бягун папаўняе сваю калекцыю ў розных краінах: ад Паўночнай Карэі да Перу, ад Аўстраліі да Конга і Руанды. Сама выстаўка больш нагадвае чароўны лабірынт, у канцы якога кожны госьць трапляе на пошту Дзеда Мароза. У імправізаванай краме можна купіць навагоднюю паштоўку для родных і сяброў. Але паштоўку не простую, а стылізаваную пад віншавальныя лісты мінулага стагоддзя.

На ўваходзе ў залу ўсіх гасцей сустракае навагодняя інсталляцыя з аленьмі, ялінкай і падарункамі, якая прапануе рушыць насустрач добраму настрою і новым ведам. Падарожжа ў свет навагодняга настрою пачынаецца тут жа, у першай зале, дзе можна падрабязна азнаёміцца з тым, як

нараджаецца навагодняя цацка. Для гэтага ў зале ўсталяваны экран, на якім дэманструецца фільм пра паслядоўныя этапы вытворчасці. Дзеці таксама змогуць даведацца аб новай прафесіі — шкловыдзімальніка.

Далей ідуць вітрыны з цацкамі савецкага ўзору, знаёмымі дарослым з дзяцінства. Ёлачныя цацкі Клінскай фабрыкі (Расія) і Клаўдзіеўскай фабрыкі (Украіна)... Гэтыя шары ручной работы — сапраўдныя творы мастацтва. Клінская фабрыка ёлачных цацак, у прыватнасці, спецыялізуецца на размаляўцы шароў у стылі пейзажу. Гледзячы на іх, так і адчуваеш на скуры дыханне марозу, а на шчоках з'яўляецца румянец. Украінскія майстры таксама ўраджаюць цацкамі з рэпрадукцыямі вядомых карцін. Ёсць шары з работамі Ван Гога, Сальвадора Далі, Марка Шагала.

Усяго на выстаўцы 15 вітрын. Тут і галандскія шары ў стылі сінга фарфору, чэшскія і нямецкія работы. Ёсць і эксклюзіўныя асобнікі з Дубая — драўляныя ёлачныя ўпрыгожванні. Сваёй незвычайнасцю таксама дзівяць егіпецкія шары: на іх нанесеныя малюнкi вярблюдаў, якія ў нашым уяўленні складана ўпісаць у навагоднюю атмасферу.

Далёкія краіны, безумоўна, будзяць уяўленне, але на выстаўцы знайшлося месца і беларускаму каларыту: бліжэй да выхаду фінальным акордам у вітрыне красуюцца сувенирныя шарыкі, абведзеныя традыцыйным арнамантам, аздобленыя відамі сталічных славуцасяў, каласкамі, а таксама ўнікальнымі ў адным экзэмпляры цацкі, распісанымі вядомымі мастакамі.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Завітаць у казку

Лялькі майстроў з розных краін свету дэманструюцца ў НЦСМ

Улюбим узросце чалавек памятае дзяцінства і дзесьці ўнутры застаецца маленькім. Перыяд дзяцінства самы шчыры, добры і бесклапотны. Асабліва пра дзяцінства нагадваюць лялькі, якія былі нам сябрамі шмат гадоў. Так прыемна дарослым узяць гэтую ляльку ў рукі і ўспомніць чалавека, які падарыў яе, альбо сітуацыю, калі лялька з'явілася ў доме. У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў (праспект Незалежнасці, 47) працуе міжнародная выстаўка аўтарскай лялькі «Панна Doll'я», дзе прадстаўлены сімбіёз жывапісу і арт-аб'ектаў.

Найлепшыя майстры Беларусі, СНД і краін блізкага замежжа прадстаўляюць работы, створаныя ў разнастайных тэхніках: тэкстыльныя лялькі, статычныя кампазіцыі, партрэтныя работы. На выстаўцы «Панна Doll'я» прадстаўлена больш як 150 работ, выкананых у адзіным экзэмпляры. Лялькі знойдуцца на любы густ і будуць цікавымі для прадстаўнікоў розных пакаленняў. Асобнымі экспазіцыямі выстаўлены персанальны праект аўтарскай лялькі Ірыны Гаруновой (Расія) «Каралевы і блазны», персанальны праект Марыны Жаваронкавай «Азбука» па матывах карцін мастака Пятра Фралава.

Увогуле, назва праекта «Панна Doll'я» сімвалічная. Яна аб'ядноўвае беларускую панну, інтэрнацыянальную ляльку (з англійскай мовы doll) і гучнае рускае — «я». Такім чынам, падкрэслена канцэпцыя праекта: прадстаўнікі розных краін дэманструюць уласныя магчымасці, а праз гэта паўстае сувязь, якая аб'ядноўвае майстроў. Дарэчы, прататып панны — лялька Таццяны Паляковай.

Мы не даём адзін аднаму спыняцца, і за пятнаццаць гадоў развілі новае, раней нікому не вядомае, сучаснае мастацтва аўтарскай лялькі — сінтэз жывапісу, скульптуры і дызайну касцюма, — падкрэслівае куратар праекта Надзея Цыганюўская. — Нашы лялькі сталі неверагодна запатрабаваныя, паколькі ўсе антыкварныя прадметы мастацтва ўжо даўно раскуплены. Існуе спосаб універсальнага раскрыцця — творчасць. Калі чалавек ідзе да мэты праз свае дзверы, займаецца сваёй справай з любоўю і ахвотай, то можа атрымацца шэдэўр. Менавіта так нараджаецца тое, што называецца мастацтвам.

Лялькі ўраджаюць не толькі ідэі, але і рэалізацыі. Аўтары выкарыстоўваюць дрэва, фарфор, тэкстыль.

Ёсць на выстаўцы экспанаты, складаныя тэхнічна. Напрыклад, рухаюць вейкамі, падымаюць галаву і нават паказваюць фокусы. Вельмі цікавыя маскі аўтара Ірыны Бажэчэнкі. Творца зрабіла іх у змешанай тэхніцы, выкарыстоўваючы бісер, халодны фарфор, скульптуру. А як чапляюць анёлы Таццяны Чугуновой, якія нясуць дабрыню і шчасце ў маленькіх валізках. Асаблівай архаікай і вытанчаным стылем адрозніваюцца лялькі з дрэва майстроў Юрыя Шарова і Яўгена Лукашэвіча. У межах праекта прадстаўлены персанальны праект Ганны Сілівончык і Васіля Пешкуна.

— Складаней за ўсё даюцца мастакам рукі і вушы. Гэтыя элементы патрабуюць дбайнай прамалёўкі і дэталізацыі, — глумачыць Надзея Цыганюўская. — Не маючы мастацкай адукацыі, складана з першага разу іх зрабіць добра. Але гэтаму можна навучыцца. Многія майстры з мастацкай адукацыяй часам скептычна ставяцца да тых, хто займаецца гэтым як хобі. Я хачу сказаць, што

палова вялікіх майстроў у лялечным свеце — хатнія гаспадыні. Яны доўга працуюць на імя, а потым імя працуе на іх. У цэлым, любы лялечны элемент заўсёды патрабуе праўдападобнасці і адказнасці. Нельга да чагосьці ставіцца лёгка, а да чагосьці — адказна, аўтар павінен быць уважлівым на любым этапе працы.

Апошнім часам стала актуальна дарыць лялькі на розныя святы, прычым неабавязкова дзецям. Людзі спецыяльна шукаюць майстроў, каб заказаць калекцыйную ляльку. Прадстаўленая выстаўка вельмі дапамагла майстрам адшукаць свайго заказчыка. Разнастайнасць ідэй і бязмежнасць фантазіі, якія пануюць у экспазіцыі, наведнікаў не пакідаюць абыякавымі — і яны робяць заказы. Бо падарунак будзе незвычайны і памятны.

Выстаўка для Мінска стала традыцыйнай і папулярнаасцю не губляе. З кожным годам гледачоў усё больш: усе хочучы адчуць атмасферу чараўніцтва. Арганізатары раскажваюць, што некаторыя былі ўжо некалькі разоў і кожны раз прымудраюцца для сябе штосьці адкрыць. Што сімвалічна, вернісаж праходзіць падчас навагодніх і калядных святаў і стварае асаблівы настрой у перыяд самых шчаслівых дзён у годзе.

— Зараз стагоддзе спахыўца, і ў многіх для нармальнага жыцця ёсць практычна ўсё. Каб здзівіць, трэба прыдумаць нешта ўнікальнае, — упэўнена Надзея Цыганюўская. — Менавіта па гэта пакупнікі і приходзіць. Дарэчы, мужчыны часта калекцыянуюць мядзведзяў. І чым больш сімпатычны будзе мядзведзь, тым хутчэй яго купіць брутальны мужчына. Ёсць яшчэ мужчыны, якія збіраюць бегемотаў або вожыкаў. Праўда, яны не скупляюць усё запар, а імкнуцца фарміраваць калекцыю, набываючы работы розных майстроў.

Праект дазваляе зразумець, наколькі незвычайнымі і нестэрэатыпнымі могуць быць лялькі. Аўтары раскрываюць перад намi свой унутраны свет, даюць магчымасць паглыбіцца ў казку, абудзіць фантазію. Многія лялькі маюць цікавую гісторыю: майстры могуць ствараць герояў антычнасці, надзяляючы іх якасцямі, патрэбнымі для сучаснага свету, могуць паказаць незвычайныя жывёл альбо рарытэты. Самае важнае, што кожны аб'ект нясе цяпло і дабрыню, якімі аўтар жадае падзяліцца.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Павел Харланчук:

«Тэатральным трэндам сябе не адчуваю»

Як быць сапраўдным чалавекам і паважаць свет вакол сябе? Як быць таленавітым актёрам і не хлусіць глядачам? Як стаць добрым бацькам, клапацівым мужам і імкнучца толькі наперад? Пра любоў да Бога, прафесіі і сям'і, пра неверагодную працу над сабой і адказнасць за блізкіх чытачам «ЛіМа» раскажаў актёр тэатра і кіно, рэжысёр Павел Харланчук.

— У многіх выданнях пішуць і на тэлебачанні гавораць, што Павел Харланчук — трэнд сучаснага беларускага тэатра. Вы адчуваеце сябе трэндам?

— Я, можа, трэнд пэўнай часткі тэатра, бо тэатр жа розны. Ёсць, напрыклад, пластычны тэатр, а я не магу быць трэндам пластычнага тэатра. Мне ўвогуле складана казаць, што я трэнд, бо гэта вялікая адказнасць. Я проста чалавек, які пэўны час працуе ў тэатры. Мне ўжо за сорок гадоў, з сямнаццаці працую ў тэатры. Магчыма, проста ўжо прымільгаўся і ўсе ведаюць, што ёсць такі Харланчук, які працуе ў рэпертуарным тэатры, але ж сам тэатральным трэндам сябе не адчуваю. Я проста працую ў тэатры, выконваю сваю работу сумленна.

— Якім вы любіце тэатр? Вам падабаюцца сучасныя тэатральныя карціны?

— Сёння тэатр перажывае не самыя лепшыя часы. Для мяне наогул зараз не час тэатра. Тэатральны сінтэз пачынае панаваць на гэтай прасторы — сумяшчэнне розных жанраў, пошукі нейкіх нестандартных шляхоў. Не ўпэўнены, што мог бы ўзяць у гэтым удзел. Можа быць, я крыху старамодны, але мне падаецца, што той тэатр, які я люблю і люблю сёння, — гэта ўсё ж такі тэатр маіх успамінаў і першых уражанняў. Памятаю, калі быў маленькі, прыходзіў глядзець пастановкі з жоўтымі лямпачкамі, старымі касцюмамі, і менавіта гэтыя складнікі былі маёй тэатральнай падзейі. Сёння ў тэатры ўсё часцей можна сустрэць праўдападобную актёрскую гульні, і гэта дзіўна. Той тэатр моцна адрозніваўся ад жыцця, і нават тэмы былі высокія па сваіх паняццях, і актёры іграли з уздымам. Зараз усё ж такі пераважаюць жорсткія тэмы, бо гэта спосаб ускалыхнуць чалавечы мозг. А я які тэатр упершыню убачыў, такі люблю і цяпер, але ж, як ужо казаў, гэта пытанне ўспамінаў.

— Гэта значыць, што да роляў, якія выконваеце сёння, у вас вялікія патрабаванні? Не будзеце іграць тое, што не адчуваеце?

— Мне вельмі цяжка сказаць «не», але было некалькі выпадкаў, калі я не мог сябе перасіліць. Я бачыў, што нічога не магу зрабіць з гэтай ролю, каб яна выглядала для мяне не так пошла. Некалькі разоў адмаўляўся ад такіх прапаноў, таму што разумеў, што не змагу, буду хлусіць, я не веру ў тое, што там адбываецца, і нічога не магу з гэтым зрабіць. Ва ўсіх сваіх героях шукаю частку сябе, успамінаю, што хоць калісьці пражываў з прапанаванага сцэнарыя. Калі вобраз для мяне зусім непраўдзвы — не змагу яго іграць, проста не ўмею так. Ёсць актёры, якія могуць адравацца ад сябе і іграць зусім іншага чалавека, а ў мяне асабістае жыццё і вобраз заўсёды перамяжоўваюцца. Балюча перажываю хлусню ад самога сябе.

Многія гады, калі мяне прапаноўвалі працу, не мог адмовіць, у тым ліку на шкоду сям'і і сабе самому. Бліжэй да сарака аналізаваў, калі ўжо назапасілася эмацыянальная стомленасць, і зразумеў, што гэта ад наўпэўненасці. Раней нават ледзь не мёртвы ўсё роўна ляцеў — здавалася, я павінен дапамагчы.

— Часта гэта вяло да ўнутранага знясілення?

— У прынцыпе, пасля кожнай прэм'еры ў тэатры накрывае адчуванне, што даць больш няма чаго, што мяне прачыталі, што ўсё сто разоў ужо было.

Памятаю, як рэпэціравалі «Дон Жуана»: раніцай рэпетыцыя, затым — днём, вечарам калі не спектакль — зноў рэпетыцыя. Я ў тэатры ў тапачках хадзіў, як дома. І новая прэм'ера «Сон у Купальскую ноч» — тое ж самае. Высмактана вельмі шмат энергіі, але арганізм ужо разумее, што неабавязкова паміраць на кожнай рэпетыцыі. Адзін час назапашаная стомленасць правакавала пастаянную трывогу, даходзіла да панічных нападаў. Стан, калі ты ўвесь час занята, прыводзіць да таго, што, калі застаешся адзін, у цябе толькі адно жаданне: нікога не бачыць і не чуць. Цяжэй стала слухаць людзей. З табой усе размаўляюць толькі пра сябе і свае праблемы. Людзям трэба выгаварыцца. У мяне такі чалавек — толькі я. Разумею, што гэта заціснутасць, няўпэўненасць — з дзяцінства. Савецкім дзецям навязвалі, што памыляцца дрэнна, у школе каля дошкі мы чулі што заўгодна: ад «абібокульта» да «ідыёт». Калі цяпер беларускаму артысту рэжысёр скажа: «Нешта ты пераігрываеш!» — гэта як нож у сэрца. Гэта водгалас з дзяцінства — як тая настаўніца каля дошкі. Віктар Сяргеевіч Манаеў называе мяне смелым артыстам, але для мяне гэта таксама момант распачы.

— У вас не ўзнікала адчування, што вы круціцеся як вавёрка ў коле — муж, бацька, актёр — і не разумеце, чаго ж трэба самому?

— Так, за мітуснёй часта здаецца, што ўсё супер, што ўсе жаданні рэалізаваныя. Памятаю, у школьным сачыненні пісаў, што хачу быць артыстам або футбалістам. А наогул у дзяцінстве асаблівых жаданняў не было. Мама нават крыўдзілася, калі мне купілі ровар, а я яго на наступны дзень падарыў суседу: «Бяры назаўсёды!» Прытым што заўсёды любіў ехаць, куды вочы глядзяць. Я б хацеў вольна так удзельнічаць у гэтым жыцці: ехаць па ім і за ўсім назіраць. Я такі ўдзячны плядач. Вядома, хацеў бы зарабіць, але рваць жылы — ехаць у Маскву, хадзіць на ўсе кастынгі, прарывацца — наўрад ці змагу. Магчыма, трэба трапіць у добры праект, але спачатку важна аднавіцца. Самая вялікая праблема любога чалавека — разабрацца са сваёй галавой. Тое ж самае — і з жаданнямі, яны ў мяне вельмі прымітыўныя: хачу памяняць машыну жонцы. З глабальнага — я б хацеў, каб праца артыстаў лепш аплачвалася, хацеў бы працаваць на адной працы і каб гэта абяспечвала маю сям'ю. Разумею, што менш за ўсё часу ўдзяляю сваёй жонцы, і гэта праблема. У планах — з'ездзіць

удваіх у падарожжа. Дзеці — гэта выдатна, але мы таксама ёсць, і важна берагчы адно аднаго.

— Дастаткова складана сумяшчаць некалькі відаў дзейнасці, а ў вас атрымліваецца. Вы аднолькава любіце тэатр і кіно альбо нешта з гэтага з'яўляецца проста сродкам для заробку грошай, а штосьці — сапраўдным прызначэннем?

— Ведаецца, кіно для мяне — больш ірваны рытм. Я не так прывык да яго. Тэатр жа — гэта першае каханне. Тут неадрыўнасць дзеяння на сцэне: гадзіна, дзве альбо тры прымушаюць паглядзець на сітуацыю інакш, лепш зразумець яе. У кіно больш, чым сама праца, мне падабаецца калектыў, бо часта сустракаеш цікавых людзей. Бывае, за дзень з табой здымуць дзве хвіліны, і ты чакаеш наступных кадраў. У гэтым чаканні знаходзяцца новыя сябры альбо цікавыя суразмоўцы.

— У адным са сваіх інтэрв'ю вы казалі пра каханне да жонкі. Гаварылі, што любое каханне мае розныя перыяды, і вы не хацелі б паўтарыць перыяд заляцанняў, рамантычнасці — перыяд вашага кахання сёння найбольш камфортны для вас...

— Вядома, я не магу кахаць яе сёння так, як напачатку, бо пачуццё праходзіць пэўныя этапы. Яно заўсёды рознае. Я дарослы чалавек і не магу быць студэнтам, якому дваццаць два, і з такімі вачыма, з такім хваляваннем чакаць сустрэч. Я расту, і каханне мае таксама расце, пераходзіць у іншыя формы: гартуецца, выпрабуецца, шмат чаго церпіць. Зразумела, што шчанячай радасці, як напачатку, быць ужо не можа, і дзякуй Богу, бо калі б яно засталася такім, то не перарасло б у больш глыбокае пачуццё. Чалавек мяняецца, нешта пераадольвае, пераасэнсоўвае, каханне робіць тое ж самае: яно становіцца мацнейшым за кошт выпрабаванняў і стрыманасці.

— Як у вашай сям'і пабудавана выхаванне дзетак? Ведаю, што вы з Ганнай размаўляеце з імі па-беларуску, што вельмі прыемна. Ці ёсць складанасці ў прывіванні дзецям беларускай мовы, культуры і традыцый?

— У гэтым ніякіх складанасцей у нашай сям'і няма. Дзеці да пэўнага ўзросту ўспрымаюць усё як губка. Калі ў сям'і ёсць носьбіты мовы, то і малым лягчэй успрыняць яе. Яны добра разумеюць я рускую, так і беларускую, але ж паміж сабой размаўляюць на роднай. Нашы дзеці вельмі хутка пераключаюцца з аднаго на іншае. Ды ў нас не так строга: мы не прымушаем іх размаўляць толькі па-беларуску, але паказваем, што гэта іх родная мова, вучым ставіцца да яе з павагай. Мне за мову сапраўды баліць. Шкада, што яна знікае, і таму я вельмі хачу, каб мае дзеці ведалі беларускую мову. Будуць яны карыстацца ёй у дарослым жыцці альбо не, не ведаю, але мая задача — каб яны ведалі мову сваёй краіны, каб не забываліся і не адмаўляліся ад яе. Гэта тое ж самае, што павага да бацькоў і павага да сябе. Калі нам дадзена мова і культура, мы павінны іх захоўваць і перадаваць сваім нашчадкам. Я люблю рускую мову, англійскую, але не настолькі, каб забыць родную. Гэта мая мова, якую я выбраў свядома. Дарэчы, у дзяцінстве я рэдка чуў беларускую мову, але пасля, вывучаючы гісторыю роднага краю, зразумеў, што яна мне патрэбна. Да людзей, якія не разумеюць мовы, стаўлюся спакойна і не пераконваю іх. Кожны павінен зрабіць выбар сам. І я, і мая сям'я не маем ніякага права іх асуджаць.

— Павел, вы з кагорты вернікаў, але ж, наколькі я ведаю, так было не заўсёды. Калі вы свядома прыйшлі да Бога, калі палюбілі яго і зразумелі, што ён жыве разам з вамі?

— Напэўна, тады, калі ў маім жыцці былі складанасці ў сям'і. Мы сутыкнуліся з перыядам, калі ўсё пайшло не так, і свядома з жонкай Ганнай пачалі шукаць выйсце. Мы хадзілі па розных цэрквах і аднойчы патрапілі на чарговую, дзе я ўпершыню пачуў слова, якое было патрэбна мне. За гэтым словам — словам ад Бога — я і пацягнуўся, бо дагэтуль не ведаў, што яно існуе. Для мяне раней служба ў царкве была абрадам незразумелым. Хоць я таксама мог прыйсці ў царкву, прастаяць службу тры, чатыры гадзіны, але каб я гэта свядома разумей — такога сказаць не магу. Я рады, што пачуў слова, звернутае і напісанае Богам для чалавека.

— Можна казаць, што рэлігія дапамагае вам любіць жыццё?

— Не рэлігія, а Бог. І калі не дапамагае, то падтрымлівае — дакладна.

— Звычайна ў нашым грамадстве кажуць, што Бог любіць усіх. А вы можаце казаць на аснове сваёй сям'і, што Бог любіць вас?

— Не трэба далёка хадзіць і ўспомніць, што я два разы трапляў у аварыю. Таму магу гаварыць: Бог любіць мяне, бо я выйшаў адтуль жывы, без усялякіх наступстваў. Нават калі аварыі і былі папярэджаннямі, то вынік — маё знаходжанне разам са сваёй сям'ёй сёння — ёсць паказчык яго любові да мяне.

— Вы верыце ў Бога і жывяце па яго законах, але нельга гаварыць, што ваша прафесія прымальна для вернікаў...

— Няма людзей бяз граху на гэтай зямлі. Калі я веру ў Госпада — гэта не значыць, што я самы чысты чалавек на свеце, бо вера — святло, да якога я павінен ісці і імкнучца. А да актёрскай прафесіі ў нашым грамадстве ёсць стаўленне, магчыма, яшчэ з сярэднявечных часоў: маўляў, гэта забароненая прафесія для царквы. У гэтым моманце, вядома, ёсць свае складанасці. У кожнай ролі я спрабую пабачыць нешта добрае, шчырае, нават калі гэта адмоўны персанаж. У мяне няма такога чыстаплюства — паказваць толькі станоўчыя вобразы. Самае галоўнае, што ў выніку захоўвае гэтая гісторыя. Шмат людзей гаварылі мне: навошта іграць чорта, калі верыш у Госпада. Але ж я выконваю ролю чорта, які ў выніку атрымлівае па заслугах. Герой не бярэ верх у прадстаўленай гісторыі, ён абавязкова будзе пакараны. У гэтым спектаклі добра перамагае зло, што для мяне — галоўны вынік. Ведаецца, калі гаварыць, што не трэба іграць Ірада альбо Іуду, то варта падумаць, хто ўсё ж такі будзе выконваць гэтыя адмоўныя ролі. Для мяне важна, каб у спектаклі ідэя рэжысёра, калі я актёр, была станоўчай. Па гэтым пытанні складанасці ёсць насамрэч і ў кіно, і ў тэатры. Не магу сказаць, што я самы бязгрэшны чалавек, але ж Бог і ў прафесіі мне дапамагае страсянуцца і некалі задумацца.

— Мінулы год быў дастаткова цяжкі для вашай сям'і, але ў вас ужо пяцёра дзяцей, гэта, на мой погляд, — вялікае шчасце. З якімі мэтамі і марамі ўваходзіце ў Новы год?

— Мы, калі шчыра, не загадваем. Калі будуць нейкія выпрабаванні, то будзем з імі спраўляцца. Не хочацца заганыць сябе ў рамках і думаць, што будзе, а што — не. Галоўнае — жыць кожнай хвілінай, кожным момантам. А калі будзем думаць, што наперадзе складаны год і што рабіць, нічога добрага не атрымаецца. З'яўляцца праблемы — будзем вырашаць. Кажуць, што з усім будзе кепска: і з тэатрам, і з кіно, і з заробатнай платай. Але ж я не хачу верыць у гэта. Праблем хапае заўсёды. Адзінае, што магу сказаць, — зраблю ўсё, каб маім дзецям і жонцы было добра.

Вікторыя АСКЕРА

Пакуль не міне святочная поўнач...

Назіраючы за надвор'ем у канцы снежня 2019 года, пэжжа не прыйсці да думкі, што навагоднія святкаванні наўрад ці будуць падобныя да тых, што былі колькі гадоў назад. Але толькі сам чалавек здольны зрабіць са звычайнага шэрага дня сапраўднае сямейнае свята, якім мы звыклі ўспрымаць Новы год. Няхай згадкі творцаў пра сустрэчу Новага года і традыцыі святкавання падмуць настрой напрыканцы сыходзячага года і чытачам «ЛіМа»!

Уладзімір ЛПСКІ, пісьменнік, журналіст, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка»:

— 3 дзяцінства для мяне Новы год — свята грандыёзнае. Верыў, што Дзед Мароз ходзіць па хатах: ранаіцай вокны былі ўпрыгожаны незвычайнымі ўзорамі, снегу было па гэтыя ж вокны, без лапаты з хаты не выйдзеш. Мама рыхтавала такія пачастункі! Крывянку, пальцам пханую каўбасу, вантрабянку! Нават гадалі адзін аднаму: у нашай шматдзетнай сям'і было проста і хораша.

Мы з жонкай заўсёды збіраем пад новы год усіх сваіх Ліпскіх. Некалі нас было двое, а цяпер — дзесяць. Бліжэй да дванаццаці заўсёды перапыняем размовы і слухаем, што нам гавораць з экрана, думаем, што чакае ў новым годзе. Я заўсёды настройваю не толькі сваіх сваякоў, але і чытачоў «Вясёлкі», чытачоў сваіх кніг: давайце цаніць кожны міг жыцця! Гэта маё жыццёвае крэда. Не абходзіцца без падарункаў, але часам дастаю з архіва малюнкi, запіскі, пажаданні дзяцей і ўнукаў. І яны ашаломлены: мне было важна гэта захаваць, а ім зараз цікава гэта праглядаць. Я глыбока перакананы, што ўсе мы на зямлі — радня! Давайце ўсміхацца адно аднаму, па-новаму параднімся, а гэта аб'яднае ўсю Беларусь!

Міхась ПАЗНЯКОЎ, пісьменнік, перакладчык, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ:

— У нас была вялікая сям'я, а тата быў аматарам хатніх канцэртаў, да якіх усе рыхтаваліся. Мы, дзеці, па чарзе становіліся на табураці і чыталі вершы і, вядома, атрымлівалі

салодкія падарункі: цукеркі, мандарыны, якія тады былі рэдкасцю. Стараліся выбіраць зімовыя творы класікаў — Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча... Шукалі не толькі ў зборніках, але і па школьных падручніках. Любілі і рускую класіку, таму гучалі і вершы Ясеніна, Пушкіна. Завяршалася ўсё гэта песнямі і карагодамі. Вось і я кожны новы год дару дзецям кнігі. Стараюся падбіраць творы сучасных беларускіх пісьменнікаў, асабліва калектыўныя зборнікі, нейкія тэматычныя выданні. Раю кнігі «Мастацкай літаратуры», Выдавецкага дома «Звязда», «Народнай асветы». Намагаюся, каб дзеці ведалі больш, чым дае школьная праграма, таму яны знаёмыя з творчасцю Уладзіміра Карызны, Міколы Чарняўскага, Уладзіміра Мазго, Міколы Маляўкі і іншых. Заўсёды наведваем з сям'ёй навагоднія свята ў Палацы Рэспублікі, у оперным тэатры, у палацах культуры горада. Новы год сустракаем дома, а пасля выходзім на вуліцу.

Казімір КАМЕЙША, паэт, перакладчык:

— Пад Новы год чалавеку жадаецца часам самага незвычайнага: нейкіх дзіўных стрэч, тых жа новых прыгод. Але не ў маім узросце спадзявацца на тыя самыя прыгоды. У гэтым

спакуслівым жанры сёння я заслабы. А вось у гады маладзейшыя нарываўся на прыгоды, яны самі хадзілі за мной ды наступалі на пяты. Неяк умудрыліся мы ўдвух, атрымаўшы ганарар, за дзень да навагоддзя выправіцца ў няблізкую зімовую дарогу. Быў гэта, калі не здраджвае памяць, 1972 год. І трапілі тады ажно ў Старыя Дарогі. Запрасіў нас сябра, рэдактар райгазеты. Папарыліся ў гарачай тутэйшай лазні, выступілі нават у раённым Доме культуры, добра пасядзелі за перадсвяточным сталом, дзе быў тутэйшы, вядомы на ўсю рэспубліку «аржаны мацунак». Са Старых Дарог пачаліся нашы новыя ўласныя дарогі. Асядлалі адразу тутэйшы рэдакцыйны «газік» ды махнулі ў зіму. А зімы тады былі суровыя, снежныя. Не падлічыць, колькі разоў буксавалі на лясной дарозе, раскопвалі гурбы і пхалі машыну. Урэшце пайшлі шукаць трактар, які і дацягнуў нас на нейкім вужышчы да лясной вёсачкі Заельнік пад Асіповічамі, дзе жыла цешча аднаго з нас. А там чаго толькі не было! Мы смакавалі дзікі пчаліны мёд з асовага паленца, спіленага надоечы ў лесе, потым стралялі з паляўнічай стрэльбы па рыдлёўцы і чыёйсці шапцы. А потым было шампанскае на вакзале ў Асіповічах, знаёмства з прыгажуняй і ўрэшце вяртанне на таксоўцы проста ў дамашняе застолле...

А чаго ж жадаецца пушчанцу ў новым годзе? У творчасці я чалавек традыцыйнага кірунку, таму вельмі б хацелася традыцыйнага добрага снегу, хай сабе з добрым марозам! Засумаваў па іх. Ах, як карціць апынуцца недзе ў завейным полі, дзе поўзаюць беляя снежныя змейкі, ды сячэ ў твар белаю снежнай крупой, ды накручваюцца на вачах слёзы... Калі парушаецца традыцыйнае ў самой прыродзе, тут варта задумацца не толькі мне аднаму, а ўсяму чалавецтву. Наступнае пажаданне: каб добра пісалася, а ўсё, што напішацца, — каб друкавалася, а ўсё, што надрукуецца, — каб лёгка чыталася!.. Але гэта больш падыходзіць да тоста. А лепш за ўсё, перагарнуўшы новую чыстую старонку, згадаць караткевічаўскае: «Хай пішацца хвацка!» І добра было б, каб у свой Новы год ты схпіўся і за такое параўнанне: «Сёння я ўвесу ў задумах, як навагодняя ёлка ў цацках!» Лепшага для творцы, магчыма, і не трэба...

Мікола МЯТЛІЦКІ, паэт, перакладчык:

— Азіраючы колькасналікі цуг сустрэтых новых гадоў, было ўжо, занепакоіўся: няма сярод іх яскрава адметных, вясёла памятных. Усе прыходзілі і сыходзілі — спачатку молада-шпарка, потым самотна-прытомлена. І ўжо хацеў уздыхнуць расчаравана, як раптам помліва выбліснула: 1970-ы! Напярэдадні мы з бацькам падаліся на Данбас у госці

да майго роднага дзядзькі Паўла ў новапабудаваны шахцёрскі гарадок Першамайск. Дзядзька перабраўся туды з Урала, халасцякаваў. Перацягнуў у гэтыя мясціны ўжо з-пад Камарына і сям'ю маёй цёткі Анюты. А ў пісьмах маляваў такі гарадскі рай, спакусючы ўсяляк на перезд і маіх вяскова-аседлых бацькоў.

Бацька загарэўся жаданнем, а маці, якая паспытала ўжо сібірскай чужыны ў маленстве, была ні ў якую: «З Бабчына анікуды!» Таму мы і падаліся з бацькам адны. Праўда, і бацьку мякка ўкраінская зіма і ліпучая гразота па калена ладна такі расчаравалі. Дзядзька працаваў па тым часе галоўным дыспетчарам на адной з шахт гэтага гарадка. Яшчэ з маіх малых год ён паабядаў мне, што абавязкова пакажа, як здабываецца вугаль. І ўва мне жыло даўняе патаемнае жаданне. Аднак здавалася такое неверагодным. Дый зараз ён працаваў ужо не шахцёрам. Так, рыхтаваліся да сустрэчы Новага года. Ды за нейкую гадзіну да ўрачыстай падзеі дзядзьку патэлефанавалі з шахтаўпраўлення, паклікалі неадкладна прыбыць. Ён сумна зірнуў на падвяселеную кампанію, а мне падміргнуў па-змоўніцку: едзем!

Нядоўга дзядзька быў за дзвярыма начальніцкага кабінета, а потым мы спехам экіпіраваліся ў шахцёрскае адзенне ва ўтульнай бытоўцы, і вось — аж уздрыгнула сэрца! — шахтавая кляц памчалася ўніз у свабодным падзенні. Секунды расцягваліся ў минуты. Мяккае тармажэнне — і бліскотныя ліхтары гэтак званага «руднага двара». Адсюль разбягаліся ў розныя бакі пабеленыя калідоры-тунэлі, па якіх няспынным патокам рухаліся ваганеткі з вугалем. Неўзабаве апынуліся ў нейкай

зарашотчанай бакоўцы сярод чарнамазых (адны толькі вочы) хлопцаў-шахцёраў — былая дзядзькава брыгада. Многія пераехалі, як і ён, з уральскага гарадка Шахцёры закончылі змену. Я толькі цяпер заўважыў у дзядзькавых руках ёмкі сакваж, з якога той даставаў шампанскае. Пільна пазіраючы на гадзіннік, дзядзька ўзняў у гарую правую руку. «Ура!» прагучала з яе ўзмахам. Гэты год я сустрэў на глыбіні ў 1800 метраў.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ, пісьменніца, журналіст, літаратурны крытык:

— Ужо шмат гадоў, як мы з мужам, паэтам Віктарам Шніпам, звыклі адзначаць Новы год не за сталом. Калі дзеці выраслі, у нас з'явілася магчымасць сустракаць свята пад адкрытым зорным небам,

нават калі зорак у гэтую ноч не бачна. Апошнія гады былі каля Мінскай ратушы, месца, абвешанага легендамі, пра якія шмат пісала ў мастацкіх творах. Для мяне абавязкова ў навагоднюю ноч пасядзець у бронзавай калясцы, у якую запрэжаны бронзавыя коні (скульптура Уладзіміра Жбанова). Раблю гэта з надзеяй на тое, каб новы год прынес новыя падарожжы. Гэта мая асабістая прыдумка, але я стварыла ўжо столькі легенд, што мне цяжка адрозніць, што прыдумала сама, а што дзесьці пачула. І гэтым разам буду сядзець і выглядаць у вокнах ратушы прывід Міхала Валадковіча. Магчыма, сустрэнемся з ім поглядамі. Дагэтуль хадзілі і на Кастрычніцкую плошчу з нашымі сябрамі. Было весела, бо там можна патанчыць на лёдзе. Дарэчы, калі мы толькі пачалі сустракаць Новы год такім чынам, людзей на вуліцы было куды менш!.. Сама я нікуды не выязджала ў навагоднюю ноч, заўсёды была з сям'ёю, але мае дзеці вандруюць, таму сустракалі новы год на плошчах Прагі, Варшавы і іншых гарадоў. Вялікія кампаніі выклікаюць нейкія асаблівыя адчуванні. Гэта таксама паказчык, што горад адкрыты, што ёсць такія месцы, дзе пануе сапраўднае аўра святкавання.

Маргарыта ЛАТЫШКЕВІЧ, пісьменніца:

— Неяк так атрымалася, што ў нашай сям'і зімовыя свята — увесь гэты каляндна-навагодні цыкл — займаюць самае значнае месца. З маленства помню той святочны душэўны пад'ём, які апаноўвае ў другой палове снежня і трымаецца ледзь не да канца студзеня. І справа, можа, у россыпах мандарынаў, у ззянні гірляндаў. А можа — у водары таямніцы, які перамешаны з пахам хвоі. І цяпер люблю гэты час. Падарункі традыцыйна назапашваюцца яшчэ з лістапада — вышукваюцца, выбіраюцца. І абавязкова прыхоўваюцца, бо таямніца ж! У дзяцінстве было асобнае злучнае задавальненне: улезці ў шафу, дзе бацькоўскія хованкі (усё ж ведаеш даўно), і пацікаваць, што там. Асобны рытуал — загорганне падарункаў. Акуратненка, каб за гэтую справай не заўважылі. І ляжаць яны, пекныя, стужачкамі перавязаныя. Чакаюць. Дзесь з дваццатага снежня пачынаем упрыгожваць дом. Вянок з хваёвых галінак на дзверы, упрыгожаную ялінку — у кут, гірлянды — тут і там. Досыць даўно (і свядома) мы адмовіліся ад зрубленых дрэўцаў: ставім штучную. Упрыгожанні год ад году адрозніваюцца колерам, ды і матэрыялам. Асабліва любім набор драўляных, якому каля 15 гадоў. А яшчэ дужа беражом шкляных ўпрыгожанні — асобныя размянялі восьмы дзясятак. Рарытэты. Навагодняй поўначы чакаем абавязкова са свечкамі: запальваем іх дзесь каля адзінаццаці і цэлую гадзіну святкуем вось так, толькі ў такім дрыготкім святле. Каб а дванацатай падняць — сябе і бакалы з шампанскім — ды павіншаваць адно аднаго. А яшчэ, пакуль тая святочная поўнач не міне, загадваем жаданні на год. Марце і загадае жаданні!

Падрыхтавала Яўгенія ШЫЦЬКА

КОЛЕР ДОМРАВАГА БРЫЗУ

Сягнуць у існасць музыкі разам з Дзмітрыем Цітовым

Мора можа аказацца бліжкім нават халоднай парой, і не трэба кудысьці ехаць. Да фартэпіяна далучаецца домра — і гукі зліваюцца ў цудоўную хвалю, што накіраваецца музычным ветрам. І здаецца, што ты апынуўся на цёплым марскім беразе, дзе вецер плешча домравыя хвалі-мелодыі. І які ж салодкі гэты брыз з домры!

ВЫКАНАЎЦА ДЫ ІНТЭРПРЭТАТАР

Асабліва калі сыходзіцца пачуццёвасць і ідэйнасць. Канцэрт домравай музыкі «Руская калекцыя», прадстаўлены ў малой зале Белдзяржфілармоніі, — старт аўтарскага праекта «Folk strings» маладога беларускага выканаўцы на домры і мандаліне Дзмітрыя Цітова. Дзмітрый — выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, з 2017 года — саліст канцэртна-гастрольнага аддзела Белдзяржфілармоніі. Лаўрэат спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, дыпламант шматлікіх прэстыжных рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, ён заваяваў папулярнасць не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. Дзмітрый выступаў у Польшчы, Эстоніі, Германіі, Славеніі, Італіі, Чэхіі. Вядомы як выканаўца і інтэрпрэтар. Яго артыстычная кар’ера развіваецца паспяхова. Дзмітрый супрацоўнічае з такімі музыкантамі, як Рыкарда Сандавал (Венесуэла — Францыя), Каці Ласо (Калумбія), Маціяс Калет (Францыя), Вінсэнт Бір-Дэмандэр (Францыя), Сабіна Марзэ-Вале (Францыя)... Актыўна Дзмітрый займаецца грамадскай дзейнасцю.

— Праект «Folk strings» накіраваны на папулярызаванне домры, мандаліны, балалайкі, — адзначаў аўтар праекта Дзмітрый Цітоў. — Нас падтрымлівае філармонія. Але ў далейшым спадзяёмся знайсці спонсараў. Плануем запрасіць вядучых мандаліністаў з Расіі, Германіі, Францыі, Швейцарыі. Ужо ёсць дамовы.

ПРАГА ЗАСПАКАЕННЯ

Спазнаць домру — як знайсці азіс сцяжэння і пранікліваці. Фантазія пачынае віраваць, калі Дзмітрый Цітоў крапае струны домры... Славуты «Салавей» Аляксандра Аля’ева — Анры В’этана ў пералажэнні для домры Сяргея Лукіна зачараваў залу, паглыбіўшы ў мастацкую інтэрпрэтацыю. Першы ўзмах рукі музыканта — і акорды падаюць цэльна і празрыста. Фартэпіяна (акампамент — Анастасія Варановіч) — быццам ласкавы вецер, што ўздымае легакрылага матылька — пшчотную домру. Чаргаванне штрыхоў прымушала схамянуцца, задумаўшыся пра мінулае. Абстралі асалоду ўзлёт з пасажамі. Улоўліваліся кантрасты гукаў і акордаў, іх напружанасць ці аслабленасць, гучнасць — домра несла характар мелодыі, трансліравала ідэю.

У пералажэнні Аляксандра Цыганкова «Старога рамансу» Георгія Свірыдава з музычных ілюстрацый да аповесці А. С. Пушкіна «Завіруха» домра паўстала як маленькая драма, а скрозь гукі праступалі перажыванні. Пачуцці — самае каштоўнае, што ў нас ёсць. І Дзмітрый Цітоў дэманстраваў гэта ўсёй сваёй існасцю. Не было складанасці счытаць яго ўнутранасць: велічыня, палітра,

фортэ маралі. У кульмінацыйным фарцісіма — віхор напружання: домра, пакорлівая выканаўца ў руках чуйнага майстра, палкая, кіпучая, дорыць у гэтым рамансе феерверк: сузіранне надзеі, імкненне да вышыні, прага заспакаення. У той момант сышлося ўсё: агонь, святло, барацьба, думка, свабода, парыў, колер...

і растварэнне ў мелодыі, якую пакорліва вяла домра. Якая яна? Успышка маланкі ці ззянне вясёлкі?

— Домра — мая душа. Калі я купіў інструмент, даў яму імя, мы з ім ужо на «ты», праводзім кожны дзень разам гадзін па 5 як мінімум. Прывыклі адзін да аднаго. Ды ўсё ж ён у мяне мужчынскага роду.

Дамрыст Дзмітрый Цітоў адкрывае свой аўтарскі праект «Folk strings» у Белдзяржфілармоніі.

У ВОДАВАРОТ НОТ

Здаецца, валадарыў тады менавіта колер. Які колер у домры? «Колеры ўздзейнічаюць на душу: яны могуць выклікаць пачуцці, абуджаць эмоцыі і думкі, якія нас супакойваюць ці хваляюць, засмучаюць ці радуць», — кажаў Іаган Вольфганг Гётэ. Колер домры Дзмітрыя Цітова шыты з тонаў пшчоты і паўтонаў шчырасці: шырокія казскі магутны гукі ў суправаджэнні рознакаляровых асляпляльных пераліваў святла падалі ўніз, запаўнялі залу. І слухачы замірлі, прыслухоўваючыся да водавароту нот домры. Яна быццам сыпала пацеркі. Усім на памяць. Іскрыстыя, як каштоўныя камяні... І адчуванне таемнасці. А ўяўленне малявала карціны, што пераліваюцца пэўным колерам. Атмасфера, якая ахутала залу, здаецца, была колеру неба: на сінім гарызонце домра пакідала белую лінію — след ад самалёта, сама імкнучыся наперад, набіраючы хуткасць, падобна да магутнага рухавіка. І кульмінацыя — наймацнейшае фортэ, напружанне на твары Цітова, і раслабленне — растварэнне энергіі ў зале.

СПОВЕДЗЬ СЭРЦА

Глыбока сягаючы ў існасць музыкі, Дзмітрый Цітоў, здаецца, адухаўляе яе знутры, як бы зліваючыся з домрай. Тут неперадавальнае хваляванне сэрца. Калі глядзіш на музыканта, здаецца, бачыш увасабленне ідэі перааджэння. Перажыванні на твары, мімічны пошук вялі ўсё вышэй да вяршынь домравай гармоніі. Цітоў іграе душой, нянакш. Гэта была ўсхваляваная споведзь шчырага акрыленага сэрца. Апантанасці ігры Цітова праяўлялася ва ўсім: у схіле галавы, позірку вачэй, дынамічнай міміцы. Усё выдавала поўнае паглыбленне ў твор

Характар — як у звона: такі ж магутны і моцны, можа даць гукі столькі, колькі трэба. Нават калі я ўжо не магу — ён зможа. Інструмент прафесійны (1992 года), рабіў яго маскоўскі майстар, таму дагаі (тры тысячы долараў). Ёсць у мяне інструменты, якія каштуюць і болей.

Дзейнасць Дзмітрыя Цітова рознабаковая. Ставячы задачу развіваць выканальніцтва на домры, мандаліне, музыкант працуе над пашырэннем рэпертуару. Услед за Сяргеем Лукіным і Аляксандрам Цыганковым Дзмітрый стварае музыку. І на канцэрце можна было паслухаць творы ў пералажэнні Дзмітрыя Цітова, у прыватнасці «Канцэрт для каларатурнага сапрапа з аркестрам. І частка» Рэйнгальда Гліэра. Здаецца, хвалі сталі плаўняць, памяркаўныя, але дынамічныя. І домра — карабель, які плыве па іх, гайдаючыся пад брызам. Фартэпіяна — няспешны спадарожнік. Шчыра прамоўца домра збіраў ў зале засяроджаныя погляды. Узіць хвалю, падацца брызу. Тэмпераментны Дзмітрый перажывае з мелодыяй, ідзе ўслед. І позірк яго нясецца далёка. І вочы даюць волю ўяўленню. Толькі аддаўшы лірыцы, клічу і палёту. Абстрактнасці тут не месца. Канкрэтныя вобразы нараджаліся ў такт домры: вось туман, потым — воблака, шэрань. Уяўленне малявала натхнёна, і спыняць яго не было моцы, ды і ці патрэбна? Хацелася давяраць гэтым вобразам, бо домра несла шчырасць і клікала ў прыемнае падарожжа. І замілаванне разнявольвала, даючы новую магчымасць для пражывання такта з вобразамі.

ДЗЕ ТОЦЦА РАЗГАДКА...

У «Вялікім адажыя» з балета «Раймонда» Аляксандра Глазунова домра набыла новае гучанне: легкадумная, непастаянная, часам задумлівая. Сілай свайго тэмпераменту домра дапамагае сягнуць у глыбіні, дзе тоіцца разгадка,

палятчэнне. Яна — сплаў гарачых пачуццяў, душэўных парываў, як птушка, якая раскрывае крылы, каб узляцець.

«Рускі танец» Пятра Чайкоўскага з балета «Лебядзінае возера» акрэсліўся рэчытатывам домры. Здаецца, яна здольна вымаліць што заўгодна, дастукацца сваёй тонкасцю, вытанчанасцю.

Віртуозна праявіла «Рапсодыя на рускія тэмы» Аляксандра Цыганкова. У домры ўсяго тры струны. А колькі замілавання! Трыумф мелодыі, шквал перажыванняў. «Біс і брава» — гэта найменшае, што можа выказаць душа ад радасці сутучча! Сола домры — непаўторная фарба, яна — як шчабятуска, веселуха, нястомная, няўрымслівая. Домра — саліст вытанчаны, без якога мелодыя не зіхацела б, не звінела...

Прэм’ерай канцэрта стала сачыненне сучаснага рускага кампазітара Яфрэма Падгальца «Поры года ў Маскве» (памяці Вівальдзі) у 4 частках: канцэрт для домры і камернага аркестра (акампамент — Наталля Кірпічэнка). Згадацца, дзе якая пара года па характары мелодыі — задача няпростая і вельмі творчая. І домра была загадкавай. Гульня, трэл, флірт. І якая гэта пара года? Быццам каляжы... Настойлівае вядзенне, пералівы... Потым — танец, у якім домра задае тэмпарытм, ад якога дрыжыкі па ўсім целе, — вясна? Дзесьці пасажы нагадвалі завіруху. Зіма? Потым — быццам падскокі на крыштальных трамплінах. Пазыўныя акордамі. Маркота. Пальцы правай рукі Дзмітрыя гойсаюць як агеньчыкі. Левая кісьць адбівае брас. Віртуознасць і майстэрства стварыў дуэт: фартэпіяна слухала домру, Наталля Кірпічэнка ішла за Дзмітрыем Цітовым.

ВЫДЫХ СА СТРУНАМІ

Апавядальніца домра ператварае мелодыю ў душашчыпальнае зіхаценне. Паказаць найтанчэйшыя дэталі — гэта яе канёк. Прадэманстраваць сумёт — як нельга лепш домра. Намалываць сныжынкі — зноў яна асноўны пэндзаль. І яе ноты вядучыя. Яе перажыванні галоўныя ў партыі. Асцярожныя крокі ў фартэпіяна, што стварае напружанне, і чаканае раслабленне — ад домры. Гісторыя пераадолення страху, перамогі сябе. І ў домры — падтрымка, надзея. Яна тая, каму не баішся даверыць набабалае. І заспакаенне ў фінале.

У «Санаце для домры і фартэпіяна. IV частка» Аляксандра Цыганкова — лёгкасць. Тут домра найбольш харызматычная, выразная, гібкая. Запал музыканта перадаваўся струнам. Удых з фартэпіяна — выдых са струнамі. Вочы заплішчваюцца ў асалодзе сузірання прыгожага. І фантаванне грандыёзнае разам з акампаментам. Кульмінацыйны канцэрт стала «Інтрадукцыя і чардаш» Аляксандра Цыганкова. Дзмітрый быццам узлятаў за акордамі домры. Шырыня і веліч пачуццяў увааслабляліся ў віртуозных пераборах. Як асляпляльны прамень прарэзвае цемру — сола домры ў акампаменце фартэпіяна. І любы змрок мусіў расці. У кульмінацыйны прамень азарыў так, што вачам стала балюча, але сэрцу — прыемна.

Наступны канцэрт праекта «Folk strings» запланаваны на 5 сакавіка 2020 года і будзе прысвечаны мандаліне. Па запрашэнні Дзмітрыя Цітова выступяць музыканты з Санкт-Пецярбурга. Думаецца, стыхія мандаліны не менш адметная, чым домры, і нас чакае мандалінавы акіян эмоцый...

Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтара

Скарбонка Спадчыны

Фота Наталлі Трышукінай.

Ігрышча «Ката пячы» — яркі прыклад цікавага адпачынку сучаснай моладзі аграгарадка Скірмантава на аснове мясцовай спадчыны

Адмысловую абрадавую гульню збераглі ў сваім асяродку жыхары аграгарадка Скірмантава Дзяржынскага раёна, аб'яднаныя ў творчыя калектывы «Скірмантаўскія сваякі» і «Весялуха». Іх стваральніца і захавальніца мясцовай традыцыі — Зося Рэдзько, якая яшчэ дзяўчынай удзельнічала ў ігрышчы і запамніла, як гулялі яе бацькі і ўся радня.

Калі гульня «Жаніцьба Цярэшкі» з Лепельскага раёна, уключаная ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі, прымеркавана толькі да каляднага перыяду і ў асноўным уяўляла сабой пагулянку моладзі, то ігрышча «Ката пячы» маглі спраўляць і ў Каляды, і ў перадкалядны пост Піліпаўку, і на Міхайлу зімовага. У Скірмантаве збіраюцца на пагулянку ўскладчыну 27 лістапада на Загавенне перад Піліпаўкай (назаўтра наступнае перадкалядны пост). Два з паловай года таму гэтая абрадавая гульня была ўключана ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

— Пры жыцці Зосі Адольфаўны (на жаль, памерла ў 2009 годзе) скірмантаўцы збіраліся «на ката» заўсёды ў яе хаце і пад яе кіраўніцтвам, — распавяла дырэктар дзяржаўнай установы «Дзяржынскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці» Лідзія Драчынская. — Цяпер гульні кіруе яе нявестка Наталля Рэдзько, загадчыца Скірмантаўскага Дома культуры, знаўца народных песень і танцаў, цяпер асноўны захавальнік традыцыі і арганізатар ігрышча. Яна паходзіць з музычнай сям'і, дзе бацька іграў на гармоніку, а маці спявала. Наталля Пятроўна і ўдзельнікі творчых калектываў беражліва захоўваюць гэтую традыцыю, далучаюць да яе вясковую моладзь.

Галоўнае дзеянне веча — выраб фігуры Ката з булак пэўнай формы, якія выпякаюцца заўсёды ў печы па традыцыйным рэцэпце. Булкі-часткі адмысловым чынам злучаюцца паміж сабой, а галаву Ката аздабляюць вушкамі з сала, вочкамі з чарніц, далучаюць хвост... са свойскай каўбасы. Упрыгожанага стужкай Ката гаспадары нясуць да гасцей са словамі «Мы ад печы да кута нясем лысага Ката», прывязваюць яго вышэй галоў да столі.

Пасля пачынаецца жартоўнае спаборніцтва. Кожны па чарзе «едзе» да Ката на карчзе са словамі: «Ад парога да кута еду па лысага Ката. Цап за Ката!» і падскоквае, спрабуючы адкусіць кавалачак. Астатнія ў гэты час могуць чыніць яму розныя перашкоды, імкнуцца расмяшыць. Хто не справіўся, не адкусіў ад Ката, атрымлівае жартоўнае заданне.

Пазней, падчас танцаў, фігуру Ката здымаюць і пачынаюць дзяліць пірог з рознымі прыгаворкамі: «Вам дзяўчаткі — лапкі, каб вашы мужыкі былі заўсёды каля хаткі, а табе, суседка, — спінку, каб выгадавала добрую свінку» і г. д. Хвостом Ката — духмянай смажанай каўбаскай — частуюць усіх прысутных. Усе этапы гульні суправаджаюцца традыцыйнымі песнямі, прыпеўкамі, танцамі пад гармонік, жартоўнымі гульнямі. Абавязкова накрываецца шчодрая вячэра, а разнастайныя пачастункі ўдзельнікі прыносяць з сабой (ежа тлустая і багатая).

— На вечарыну збіраюцца і маладыя нежанатыя, і сямейныя вяскоўцы, — працягвае Лідзія Драчынская. — Ігрышча скіравана на тое, каб кожны знайшоў сабе пару і стварыў сям'ю, каб сужэнцы жылі ў шчаслівым шлюбе і нараджалі дзяцей, працягваючы свой род, а таксама каб моладзь пераймала жыццёвы вопыт і вучылася ў старэйшых. Адметнасць скірмантаўскага ігрышча ў тым, што гэта жывая традыцыя, якая дайшла да нашага часу.

Дарэчы, пераемнікамі традыцыі ўнутры сям'і Рэдзько сталі пляменнік і ўнукі Соф'і Адольфаўны — удзельнікі калектываў «Скірмантаўскія сваякі» і «Весялуха». Яны ладзяць ігрышчы ў мясцовым Доме культуры, дзе створаны пакой традыцыйнай культуры з элементамі вясковай хаты. Сёння носьбіты і пераемнікі традыцыі з'яўляюцца і асноўнымі яе спажывцамі. Але функцыі абрадавай гульні паступова пашыраюцца: папулярызаваныя ігрышча садзейнічаюць аднаўленню мясцовых народных харэаграфічных, спеўных, гульнявых традыцый, а актыўная практыка народных традыцый згуртоўвае тутэйшыя супольнасці і заахочвае мясцовых жыхароў захоўваць уласную традыцыйную культуру.

Раіса МАРЧУК

Паважаныя чытачы, наступны нумар газеты выйдзе 10 студзеня 2020 года.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Нумар падпісаны ў друку
26.12.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 941

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 4342
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.